

Nr 04/13 (grudzień 2013 r.)

Kwartalny raport o rynku pracy w III kw. 2013 r.

Nr 04/13 (grudzień 2013 r.)

Kwartalny raport o rynku pracy w III kw. 2013 r.

Stanisław Cichocki

Paweł Strzelecki

Joanna Tyrowicz

Robert Wyszyński

Biuro Przedsiębiorstw, Gospodarstw Domowych i Rynków
Instytut Ekonomiczny
Warszawa, 2013 r.

Spis treści

Streszczenie	2
Pracujący i popyt na pracę	3
1. Pracujący	3
2. Popyt na pracę	7
3. Wykorzystanie czynnika pracy w procesach produkcyjnych	8
4. Oczekiwane zmiany zatrudnienia	10
Podaż pracy i bezrobocie	12
1. Podaż pracy	12
2. Bezrobocie	14
Przepływy na rynku pracy	16
Wynagrodzenia, wydajność i koszty pracy	18
1. Wynagrodzenia	18
2. Wydajność	18
3. Jednostkowe koszty pracy (ULC)	19
Rynek pracy w Polsce na tle wybranych krajów	21
Analizy pogłębione	23
Ramka 1. Dlaczego obecnie nawet relatywnie niewielki wzrost PKB może się wiązać ze wzrostem zatrudnienia w Polsce?	23
Ramka 2. Bezrobocie młodzieży w krajach UE – skutki i metody przeciwdziałania	25
Ramka 3. Czy bezrobocie osób młodych jest w Polsce tak palącym problemem jak w UE?	27
Ramka 4. Jak na rynek pracy wchodzi osoby młode?	29
Aneks: terminy i definicje	31

Streszczenie

W III kw. 2013 roku liczba osób pracujących w BAEL zaczęła rosnąć (wzrosła o 0,1% r/r wobec -0,5% r/r w II kw. 2013 roku), a w ujęciu kw/kw (sa) wzrosła o 0,3%. Pozytywne tendencje potwierdzają dane ze sprawozdawczości przedsiębiorstw.

Wzrost liczby pracujących BAEL był głównie efektem wzrostu prawdopodobieństwa znalezienia pracy, przy braku zmian ryzyka utraty pracy. W III kw. 2013 roku rosła także liczba „rynkowych” wakatów zgłaszanych do urzędów pracy, choć całkowita liczba ofert pracy nie zmieniła się ze względu na ograniczenie liczby subsydiowanych ofert pracy.

Stopniowo wygasa wzrost aktywności zarówno na skutek stabilizacji populacji, jak i ze względu na malejące przyrosty współczynnika aktywności zawodowej. Głównym źródłem zmian w WAZ była utrzymująca się tendencja wzrostowa aktywności zawodowej osób w wieku przedemerytalnym (45-59/64 lata).

Stopa bezrobocia rejestrowanego po skorygowaniu o wahania sezonowe (sa) nie zmieniała się od lutego 2013 r. i według danych z listopada 2013 r. nadal wynosi 13,6%. Stopa bezrobocia BAEL zmniejszyła nieznacznie w III kw. 2013 r. (do 10,3% (sa) z 10,5% (sa) w II kw. 2013). Liczba osób bezrobotnych wg BAEL praktycznie nie zmieniła się w ujęciu r/r i spadła o ok. 25 tys. osób (tj. 1,4%) w ujęciu kw/kw (sa).

Dynamika wzrostu płac w gospodarce podniosła się do 4,0% r/r (wobec 3,3% r/r w II kw. 2013) głównie na skutek wzrostu wynagrodzeń w edukacji (sektor publiczny) i usługach finansowych. W sektorze przedsiębiorstw nastąpił wzrost dynamiki płac, ale był znacznie wolniejszy niż w całej gospodarce (wzrost do 3,3% r/r wobec 2,9% r/r w II kw. 2013 r.).

Przyspieszenie dynamiki wzrostu PKB przełożyło się na wzrost dynamiki wydajności pracy, który dotyczył wszystkich sektorów. Wzrost ten równoważył rosnącą dynamikę wynagrodzeń. Obliczona w oparciu o bardziej optymistyczne dane o zatrudnieniu z BAEL dynamika ULC nieznacznie wzrosła do 2,2% r/r, natomiast dynamika oparta na wciąż ujemnym wzroście zatrudnienia według sprawozdawczości firm spadła do 0,8% r/r.

Pracujący i popyt na pracę

1. Pracujący

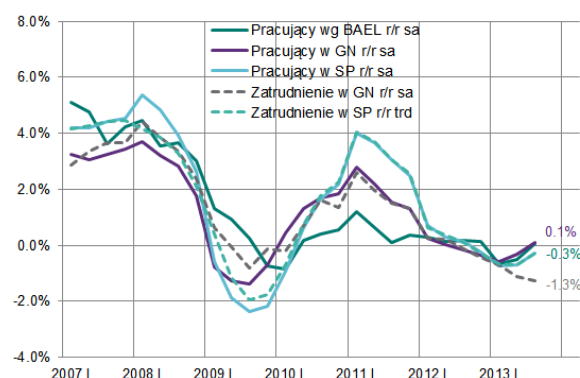
W III kw. 2013 już drugi kwartał z rzędu obserwowano wzrost liczby pracujących wg BAEL¹. Tym razem zwiększenie liczby pracujących przełożyło się na wyhamowanie spadków także w ujęciu rocznym. Zmiany te nie znalazły jeszcze w pełni odzwierciedlenia w sprawozdawczości firm, aczkolwiek obserwacje miesięczne z sektora przedsiębiorstw także wskazują na stopniowy wzrost zatrudnienia. Do szybszej dynamiki liczby pracujących wg BAEL przyczynił się głównie wzrost liczby pracujących w sektorze przemysłowym. W usługach zatrudnienie kontynuowało łagodną tendencję wzrostową, w rolnictwie zaś – wyraźną tendencję spadkową. Rosła przy tym głównie liczba pracujących najemnie, zarówno na czas określony jak i na czas nieokreślony.

Na pozytywne tendencje wskazuje większość miar zatrudnienia w gospodarce pomimo umiarkowanego na razie tempa wzrostu PKB, co może wiązać się ze strukturalnymi zmianami jakie zaszły w polskiej gospodarce w ostatniej dekadzie (zob. Ramka 1). W III kw. 2013 – już drugi kwartał z rzędu – liczba pracujących wg BAEL powoli rosła, tym razem o 0,3% kw/kw sa (tj. ok. 42 tys. osób), wobec wzrostu o 0,2% kw/kw sa (26 tys. osób) w II kw. 2013r. (Wykres nr 1). Dynamika roczna po raz pierwszy od trzech kwartałów osiągnęła wartość dodatnią tj. 0,1% r/r sa (wobec -0,5% r/r sa w II kw. 2013r.). Nieznacznie wzrosła również liczba pracujących w gospodarce narodowej (GN), tj. o 0,1% r/r sa (wobec spadku o 0,3% r/r sa w II kw. 2013r.), podobnie w

ujęciu kwartalnym o 0,1% kw/kw sa wobec praktycznie braku zmian w poprzednim kwartale.

W sektorze przedsiębiorstw (SP) po raz pierwszy od sześciu kwartałów liczba pracujących wzrosła – po usunięciu efektów sezonowych – o 17 tys. w stosunku do poprzedniego kwartału. W ujęciu rocznym dynamika pozostała wprawdzie ujemna, ale spadek był wyraźnie łagodniejszy (-0,3% r/r, sa) niż w II kw. 2013r. (-0,7% r/r, sa).

Wykres nr 1. Dynamiki r/r liczby pracujących wg BAEL wg danych ze sprawozdawczości podmiotów powyżej 9 zatrudnionych dla całej GN oraz dla SP (sa)

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP

Warto jednak zauważyć, że pogłębienie spadków r/r widoczne było w przypadku przeciętnego zatrudnienia w GN, do -1,3% r/r sa wobec -1,1% r/r sa w II kw. 2013r. Różnice w zmianach zatrudnienia w GN (danych ze sprawozdawczości firm przeliczanych na pełne etaty) w porównaniu ze zmianami liczby pracujących w GN oraz BAEL wynikać mogą z relatywnie wyższej dynamiki wzrostu liczby pracujących na podstawie umowy innej niż umowa o pracę² oraz w

¹ Dane BAEL wykorzystywane w niniejszym raporcie uwzględniają korekty wprowadzone przez GUS w badanej populacji BAEL w związku z Narodowym Spisem Powszechnym 2011 (więcej na temat zmian w BAEL związanych z NSP2011 w Ramce nr 1 w Raporcie za 3q2012).

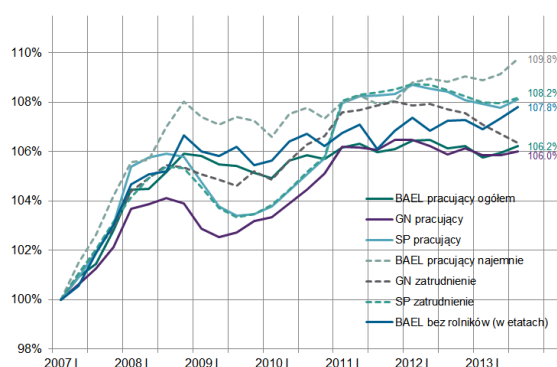
² Mowa jest tutaj o: właścicielach i współwłaścicielach firm wraz z pomagającymi członkami rodzin, wykonujących pracę nakładczą, agentach, członkach rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Nie wlicza się natomiast do tej grupy osób

niepełnym wymiarze czasu pracy. Łagodniejszy spadek tempa wzrostu liczby pracujących wg BAEL³ w porównaniu z danymi z GN w roku 2009 może natomiast wiązać się także dodatkowo z szerszą definicją pracujących BAEL, która obejmuje całą gospodarkę wraz z mikro-firmami (do 9 zatrudnionych), pracującymi na umowy cywilno-prawne oraz dużą częścią szarej strefy. Choć różne formy świadczenia pracy innej niż na podstawie umowy o pracę dotyczyły relatywnie niewielkiej części pracujących w Polsce⁴ to ich udział wyraźnie wzrastał w ostatnich latach⁵, co także może wpływać na różnice w obserwacjach różnych miar zatrudnienia.

Szybszy wzrost zatrudnienia w mikrofirmach w porównaniu z resztą przedsiębiorstw, który może tłumaczyć różnice pomiędzy tendencjami wskaźników zatrudnienia w III kw. 2013 r., jest spójny z wynikami Szybkiego Monitoringu NBP⁶ z II kw. 2013 r.⁷ Tendencja ta nie jest jed-

nak trwała. Wyniki najnowszej edycji Szybkiego Monitoringu NBP⁸ wskazują, że w IV kw. 2013r. największego wzrostu zatrudnienia można spodziewać się w dużych podmiotach, co może niwelować różnice pomiędzy zmianami w BAEL i GN.

Wykres nr 2. Indeks jednopodstawowy (2007q1=100) liczby pracujących wg BAEL wg danych ze sprawozdawczości podmiotów powyżej 9 zatrudnionych dla całej GN oraz dla SP (sa)

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

W III kw. 2013r. wzrost liczby pracujących BAEL w ujęciu rocznym (Wykres nr 4) wynikał ze wzrostu liczby pracujących najemnie (0,7% r/r sa wobec 0,1% r/r w II kw. 2013r.). W tym samym czasie liczba samozatrudnionych poza rolnictwem praktycznie nie zmieniła się w stosunku do poprzedniego kwartału (wobec wzrostu o 0,2% r/r w II kw. 2013r.), a od połowy 2012 r. obserwuje się stabilizację udziału tej kategorii (Wykres nr 2; Wykres nr 3). Trend spadkowy

pracujących na rzecz danej firmy na podstawie umowy o dzieło lub umowy zlecenia.

³ Przez pracujących w GN należy rozumieć: 1) osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek lub dochód, bez względu na czas i miejsce trwania tej pracy, na podstawie stosunku pracy bądź innego stosunku prawnego lub czynności prawnej, na podstawie której jest świadczona praca; bez osób pracujących na umowę zlecenie lub umowę o dzieło; 2) osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Natomiast pracujący wg BAEL to osoba, która w okresie badanego tygodnia wykonywała przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód (Szerzej: *Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń*, GUS, Warszawa 2008).

⁴ Więcej w Ramce nr 7 w materiale: „Raport o rynku pracy w I kw. 2013r.” s. 21

⁵ Wg szacunków dokonanych na podstawie BARP2012 i BARP2013 udział umów cywilno-prawnych w latach 2011-2012 wynosił ok. 5-6% liczby pracujących ogółem i w ciągu ostatniego roku nieznacznie wzrósł (zob. Badanie ankietowe rynku pracy – raport 2013). Z kolei wg danych GUS sporządzanych na podstawie sprawozdań Z-06 liczba osób, z którymi w ciągu całego roku zawarto umowę zlecenie lub umowę o dzieło i które nigdzie nie są zatrudnione na podstawie stosunku pracy zachowywała się stabilnie i wynosiła w latach 2011 i 2012 odpowiednio 1012,9 tys. oraz 1012,4 tys. (zob. Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2012r., GUS, Warszawa 2013).

⁶ „Szybki Monitoring NBP: Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu

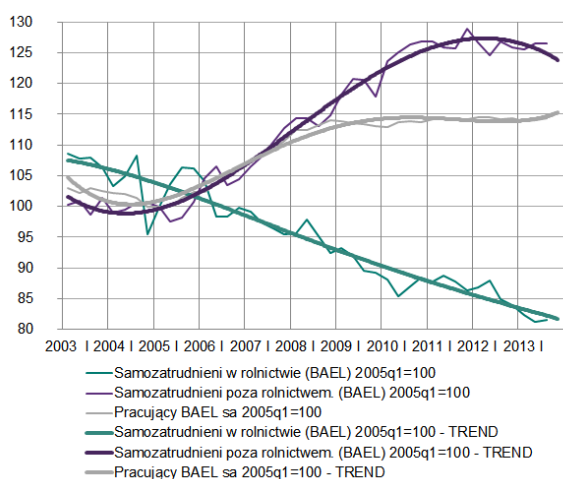
koniunktury w II kw. 2013 oraz prognozy koniunktury na III kw. 2013”, NBP, lipiec 2013 r.

⁷ Wyniki Szybkiego Monitoringu NBP wskazują jednocześnie, że z perspektywy całego cyklu koniunkturalnego dostosowanie zatrudnienia do warunków spowolnienia miało relatywnie łagodniejszy przebieg w grupie mniejszych podmiotów. Z drugiej jednak strony w sytuacji powolnego ożywienia odbudowanie zasobów kadrowych następuje prawdopodobnie szybciej w dużych przedsiębiorstwach.

⁸ „Szybki Monitoring NBP: Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w III kw. 2013 oraz prognozy koniunktury na IV kw. 2013”, NBP, październik 2013 r.

kontynuowała liczba samozatrudnionych w rolnictwie indywidualnym – w ciągu roku ta grupa pracujących zmniejszyła się o kolejne niespełna 50 tys. osób (-4,0% r/r sa wobec -7,6% r/r sa w II kw. 2013r.). Dalej obniżała się też liczba członków rodzin pomagających w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub działalności gospodarczej (-7,5% r/r sa wobec spadku o 4,7% r/r w II kw. 2013r.).

Wykres nr 3. Indeks jednopodstawowy (2005q1=100) liczby samozatrudnionych w rolnictwie i poza rolnictwem na tle pracujących ogółem wg BAEL (sa)

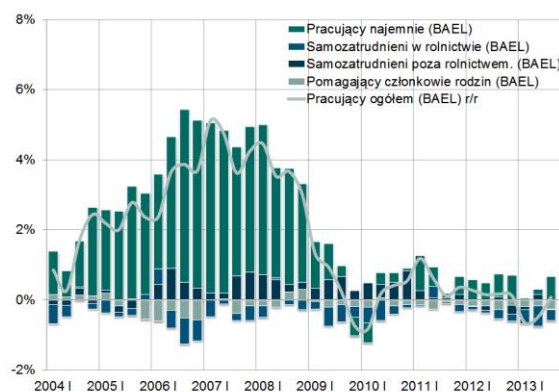
Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

Stopniowe obniżanie liczby pracujących w rolnictwie wynika z długookresowej tendencji wynikającej z przemian strukturalnych w polskiej gospodarce (Wykres nr 5). Jednocześnie wydaje się, że ta długookresowa tendencja nie pociąga za sobą istotnego odpływu ludności z terenów wiejskich do miast, a jedynie ich realokację branżową. Większość osób mieszkających w gminach wiejskich w Polsce nie pracuje w rolnictwie⁹. To może tłumaczyć dlaczego w III kw. 2013r. przy stałe zmniejszającej się liczbie pracujących w rolnictwie, liczba pracujących na terenach wiejskich

⁹ Więcej w Strzelecki, P.(2010) Projekcja liczby pracujących w rolnictwie indywidualnym w Polsce w latach 2008- 2035, Zeszyty Naukowe Instytutu Statystyki i Demografii SGH.

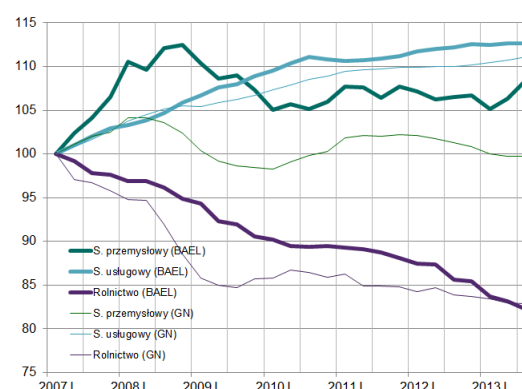
skich wzrosła o 0,6% r/r (sa), podczas gdy w miastach obniżyła się o 0,2% r/r (sa).

Wykres nr 4. Kontrybucja zmian dynamiki r/r liczby pracujących wg wybranych kategorii zatrudnienia do zmian dynamiki liczby pracujących BAEL ogółem

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

Wykres nr 5. Indeks jednopodstawowy (2007q1=100) liczby pracujących wg BAEL oraz wg danych ze sprawozdawczości podmiotów powyżej 9 dla całej GN w głównych gałęziach gospodarki (sa)

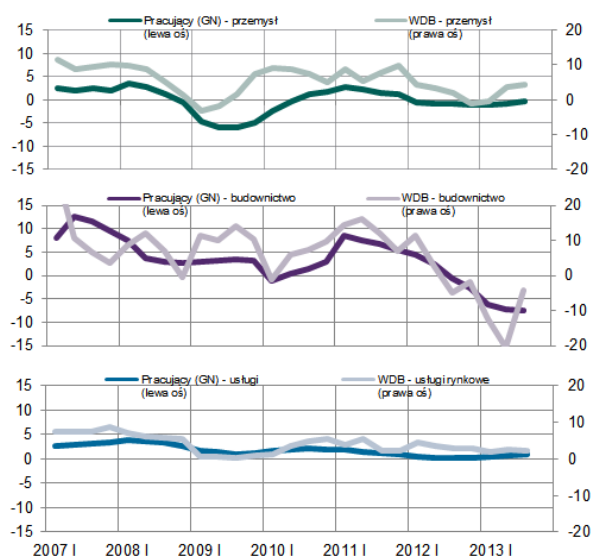
Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

Odsezonowane dane BAEL w podziale na podstawowe sektory wskazują, że obserwowany w III kw. 2013r. niewielki wzrost liczby pracujących należy przypisać głównie sektorowi przemysłowemu oraz w mniejszym stopniu systematycznie, ale powoli rosnącemu zatrudnieniu w usługach. Z drugiej strony analizy dotyczące sektorów, w których pierwszą pracę znajdują absolwenci (zob. Ramka 4) wskazują jednak, że ich napływ do sektora usług jest prawie czterokrot-

nie wyższy niż do sektora przemysłowego niezależnie od fazy koniunktury.

Po usunięciu efektów sezonowych liczba pracujących w rolnictwie obniżyła się o 4,1% r/r (wobec spadku o 4,9% r/r w II kw. 2013r.). Natomiast w sektorze przemysłowym wyraźnie wzrosła o 1,8% w stosunku do analogicznego kwartału ub.r. (wobec 0,1% r/r w II kw. 2013r.).

Wykres nr 6. Zmiany liczby pracujących wg danych z GN na tle zmian WDB w wybranych sektorach gospodarki (r/r)

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

W usługach tempo wzrostu już trzeci miesiąc z rzędu nieznacznie obniżyło się, do poziomu 0,4% r/r, tj. o 0,1 pp. w porównaniu z poprzednim kwartałem. Podobnie w ujęciu kwartalnym (Wykres nr 6) wg BAEL w sektorze usługowym liczba pracujących po odsezonowaniu praktycznie nie zmieniła się, zaś spadek obserwowano jedynie w sektorze rolniczym (o 1,1% kw/kw sa). Najsilniejszy od 5 lat wzrost odnotowano w sektorze przemysłowym (2,0% kw/kw sa).

Wzrost zatrudnienia w sektorze przemysłowym¹⁰ widoczny w BAEL znajduje częściowo potwierdzenie w danych z GN, które wskazują na

zwiększenie zatrudnienia w przemyśle, o 0,2% kw/kw sa (wobec 0,1% kw/kw sa w II kw. 2013r.) oraz nieznaczne złagodzenie spadków w budownictwie (-1,6% kw./kw. (sa) wobec -1,8% kw/kw (sa) w poprzednim kwartale), aczkolwiek przy dalszym obniżeniu dynamiki rocznej w przypadku budownictwa (z -7,2% r/r do -7,4% r/r sa).

Zmiany zatrudnienia były wypadkową zmian sytuacji ekonomicznej w poszczególnych branżach, ocenianej przy pomocy realnego tempa wzrostu Wartości Dodanej Brutto (WDB). Dostępne dane GUS ze sprawozdawczości podmiotów powyżej 9 osób wskazują, że zarówno w przemyśle, budownictwie, jak i w usługach zachowanie rocznej dynamiki liczby pracujących było silnie skorelowane ze zmianami realnego tempa wzrostu WDB (Wykres nr 6). Niekiedy dostosowanie rynku pracy następowało jednak z pewnym opóźnieniem w stosunku do zmian po stronie produktu (przykładowo w I poł. 2009 r.). W III kw. 2013r. realna dynamika WDB w przemyśle kontynuowała tendencję wzrostową i wyniosła 4,4% r/r. Te pozytywne zmiany przełożyły się na trwający już drugi kwartał z rzędu wzrost liczby pracujących w przemyśle (według danych GN), choć dynamika roczna pozostaje ujemna. Poprawa widoczna była również w budownictwie, mimo że dynamiki zarówno WDB (-4,2% r/r), jak i liczby pracujących pozostały ujemne. Dynamika WDB w usługach rynkowych po wyraźnym przyśpieszeniu w poprzednim kwartale ustabilizowała się na poziomie 2,3% r/r. W tym samym czasie tempo wzrostu liczby pracujących w usługach wg danych z GN wzrosło o 0,3 pp. do poziomu 1,0% r/r. Udział sektora usługowego w całkowitym zatrudnieniu stanowi blisko 3/5 i charakteryzuje się wzrostową tendencją.

Łagodny charakter dostosowań w usługach wciąż oddziałuje stabilizująco na aktualną sytuację w całej gospodarce. Aczkolwiek to sektor przemysłowy charakteryzujący się relatywnie

¹⁰ Sektor przemysłowy w BAEL zawiera przemysł (tj. przetwórstwo przemysłowe, górnictwo, zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę) oraz budownictwo.

wysokim udziałem sekcji proeksportowych oraz relatywnie dużych podmiotów będzie najprawdopodobniej stanowił główne źródło wzrostu zatrudnienia w najbliższych kwartałach.

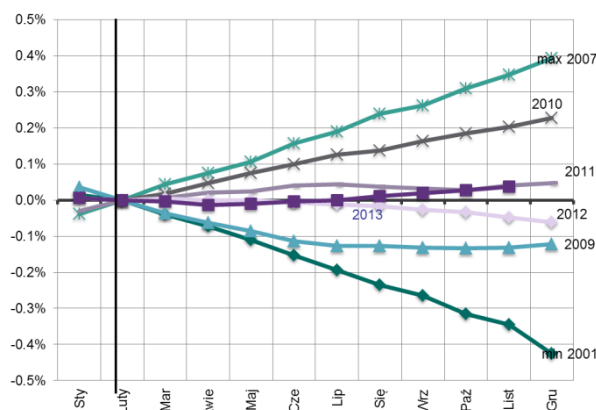
W trakcie ostatniej dekady na skutek postępu procesów prywatyzacyjnych udział zatrudnienia w sektorze prywatnym wzrósł z 68% w 2003 r. do blisko 75% w 2013 r. Wydaje się jednak, że tempo prywatyzacji w trakcie ostatniego roku nieco się obniżyło¹¹. W III kw. 2013r. dynamika roczna liczby pracujących w sektorze prywatnym pozostała ujemna (-0,2% wobec -1,2% r/r sa w II kw. 2013r.), mimo że w ujęciu kwartalnym po raz pierwszy od 2q2012 odnotowano wzrost (o 0,3% kw/kw sa). Natomiast tempo wzrostu liczby pracujących w sektorze publicznym – po 4-letnim okresie spadków – już drugi kwartał z rzędu było dodatnie i wyniosło 0,6% r/r sa (wobec 0,5% r/r w II kw. 2013r.).

Różnice w zachowaniu zatrudnienia w sferze prywatnej i publicznej – poza czynnikami związanymi ze zmieniającą się w czasie dynamiką procesów prywatyzacyjnych oraz decyzjami administracyjnymi – wynikają z odmiennego charakteru reakcji obu części gospodarki na zmiany cyklu koniunkturalnego. O ile sektor prywatny wykazuje silniejszą procykliczność zatrudnienia, o tyle zachowanie sektora publicznego wydaje się w przypadku Polski acykliczne, zaś zmiany zatrudnienia w tym sektorze bardziej zmienne.

Miesięczne dane dotyczące zatrudnienia w SP (Wykres nr 7) wskazują również na wyhamowanie dotychczasowej negatywnej tendencji oraz – po ponadrocznym okresie wyraźnych spadków –

powolny ale systematyczny wzrost zatrudnienia począwszy od kwietnia 2013 r. Według odsezonowanych danych poziom przeciętnego zatrudnienia w SP zwiększył się w okresie od kwietnia do listopada b.r. o ok. 28 tys. etatów.

Wykres nr 7. Zatrudnienie w SP – zmiana % w stosunku do lutego każdego roku (sa)¹²

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

2. Popyt na pracę

Od II kw. 2013 obserwowane jest ożywienie po stronie popytu na pracę. Systematycznie rośnie liczba tzw. „rynkowej” części ofert pracy zgłaszanych przez pracodawców do urzędów pracy. Całkowita liczba ofert w urzędach pracy nie wzrosła jednak istotnie przez zmniejszenie liczby subsydiowanych miejsc pracy i utrzymywała się na poziomie nieznacznie niższym niż w 2009 r.

Po wyłączeniu ofert subsydiowanych odnotowano przyspieszenie tempa wzrostu liczby wakatów do 12,7% kw/kw sa, wobec wzrostu o 5,2% kw/kw w poprzednim kwartale. Wzrost ten

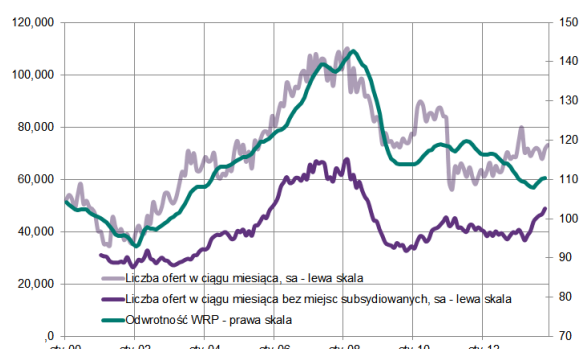
¹¹ Do końca listopada 2013 r. zrealizowano ok. 45% (kwotowo) planowanych na cały 2013 r. transakcji prywatyzacyjnych. Do największych transakcji prywatyzacyjnych 2013 r. można zaliczyć m.in. zbycie części akcji PKO BP S.A. (0,86 mld zł) oraz części akcji Zakładów Azotowych w Tarnowie-Mościcach S.A. (0,63 mld zł). Zob. „Plan prywatyzacji na lata 2012-2013”, Ministerstwo Skarbu Państwa, marzec 2012 r.

¹² Taki sposób prezentacji danych został wybrany ze względu na zaburzenia powodowane rocznymi zmianami próby oraz zmianami strukturalnymi dokonywanymi zazwyczaj w styczniu. Dane za 2009 r. uwzględniają zarówno zmianę próby, jak i modyfikację w klasyfikacji PKD (dlatego nie są w pełni porównywalne z poprzednimi latami).

oznacza najprawdopodobniej powolne odwracanie się dotychczasowej negatywnej tendencji, obserwowanej w okresie od początku 2011 r. do I kw. 2013r, a zmiany te są także potwierdzane przez niewielki wzrost nowo utworzonych miejsc pracy raportowany w wynikach badania popytu na pracę GUS¹³ za II kw. 2013 r.

W III kw. 2013r. – po spadku w II kw. 2013r. – liczba wakatów (ogółem) oferowanych przez urzędy pracy ustabilizowała się na poziomie nieco ponad 70 tys. Oznaczało to niewielki spadek o -0,5% kw/kw sa (wobec spadku o 5,9% kw/kw w II kw. 2013r.). Znaczna część tego spadku wynikała jednak z wyraźnie niższej liczby subsydiowanych miejsc pracy, w szczególności zaś liczby miejsc aktywizacji zawodowej (Wykres nr 8).

Wykres nr 8. Odwrotność Wskaźnika Rynku Pracy BIEC i liczba ofert w urzędach pracy

Źródło: GUS, BIEC, obliczenia NBP.

Tendencja wzrostowa po stronie popytu na pracę jest kontynuowana także w danych miesięcznych

¹³ Dane pochodzące z Badania popytu na pracę GUS zawierają informacje do II kw. 2013r. włącznie. Wskazują na nieznaczne złagodzenie tempa spadku r/r liczby ofert w ujęciu rocznym (o 14,3% r/r wobec 15,9% r/r w 1q2013, zob. „Monitoring rynku pracy – Popyt na pracę w II kw. 2013 r.”, GUS). Spadek liczby ofert pracy obserwowany był w tym czasie w „Górnictwie i wydobywaniu” (o 64,2% r/r), „Rolnictwie, leśnictwie ...” (o 33,6% r/r), „Wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną...” (33,5% r/r), „Administrowaniu i działalności wspierającej” (o 13,8% r/r). Wzrosty zanotowano w „Informacji i komunikacji” (27,5% r/r), „Opiece zdrowotnej i pomocy społecznej” (9,0% r/r), „Edukacji” (8,2% r/r).

z IV kw. 2013 r. W październiku br. liczba nie-subsydiowanych ofert pracy ponownie wzrosła o 4,4% m/m (sa). Całkowita liczba ofert pracy w urzędach zwiększyła się o 5,6% kw/kw. (sa) w październiku i 2,1% kw/kw (sa) w listopadzie, co oznacza, że pod koniec 2013 roku rosnąć zaczęła także liczba subsydiowanych miejsc pracy.

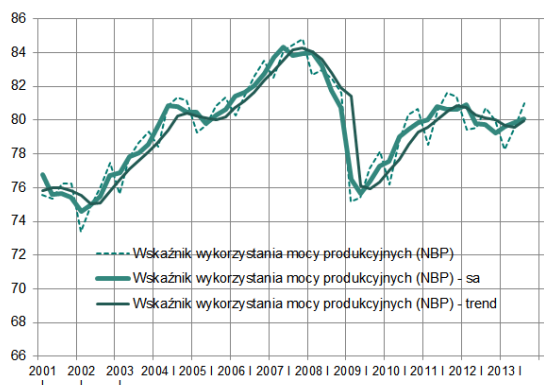
O nieco większym zapotrzebowaniu na pracowników zgłaszanym w ostatnim czasie przez pracodawców świadczy także stopniowa poprawa wartości Wskaźnika Rynku Pracy publikowanego przez BIEC. Jego odwrotność (której wzrost oznacza poprawę koniunktury), po okresie spadków od połowy 2011 roku, od lipca b.r. systematycznie wzrasta. Na powolną poprawę wskazywać również analiza przepływów (zob. rozdział III dotyczący przepływów na rynku pracy), w tym istotny wzrost prawdopodobieństwa znalezienia pracy i jednocześnie utrzymanie na dotychczasowym poziomie prawdopodobieństwa jej utraty.

3. Wykorzystanie czynnika pracy w procesach produkcyjnych

Zgodnie z wynikami Szybkiego Monitoringu NBP w III kw. 2013r. stopień wykorzystania mocy produkcyjnych wzrastał już trzeci kwartał z rzędu. Proces ten dość powoli przekładał się na zwiększanie liczby przepracowanych godzin w przedsiębiorstwach.

W III kw. 2013r. wskaźnik wykorzystania mocy produkcyjnych wyniósł 80% (po korekcie sezonowej). Wyższy poziom (Wykres nr 9) odnotowano przy tym zarówno w odniesieniu do poprzedniego kwartału (o 0,2 pp.), jak i analogicznego okresu ubiegłego roku (o 0,3 pp.). Poprawę obserwowano głównie w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie. Obniżenie stopnia wykorzystania mocy produkcyjnych nastąpiło w budownictwie oraz pozostałych sekcjach usługowych.

Wykres nr 9. Wskaźnik wykorzystania mocy produkcyjnych (sa)

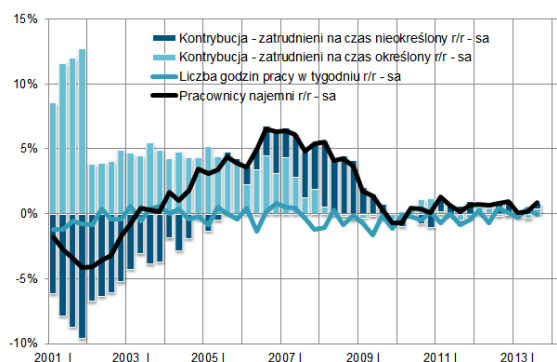

Źródło: dane GUS i dane NBP, obliczenia własne

Pozytywne zmiany w zakresie stopnia wykorzystania mocy produkcyjnych powinny być związane w najbliższych kwartałach z rosnącym tempem wzrostu gospodarczego. Zmiany te mogą też przyczyniać się do wzrostu nakładów inwestycyjnych.

Tymczasem w III kw. 2013 mimo nieco wyższego stopnia wykorzystania mocy produkcyjnych, intensywność wykorzystania czynnika pracy (Wykres nr 10) mierzona całkowitą liczbą godzin przepracowanych nie zmieniła się.

Wykres nr 10. Odsetek pracujących na podstawie kontraktów krótkoterminowych i liczba godzin przepracowanych w tygodniu (sa)

Źródło: dane GUS i dane NBP, obliczenia własne

Przeciętna liczba godzin przepracowanych w tygodniu w III kw. 2013r. zmniejszyła się wg BAEL o niespełna 0,1% r/r sa i pozostała bez zmian w stosunku do ubiegłego kwartału, natomiast liczba osób pracujących wzrosła o 0,1% r/r (sa). Względnie niewielki wzrost stopnia wykorzystania mocy produkcyjnych w ostatnich trzech kwartałach bardzo powoli przekładał się na zmiany zarówno po stronie intensywności wykorzystania czynnika pracy, jak również wielkości zatrudnienia w przedsiębiorstwach.

Wzrost liczby pracujących najemnie w III kw. 2013r. dotyczył zarówno pracy na podstawie umów na czas określony jak i nieokreślony. Liczba kontraktów zawieranych na czas określony¹⁴ wzrosła o 0,7% kw/kw sa (wobec spadku o 0,2% kw/kw sa w II kw. 2013r.). Liczba umów na czas nieokreślony (tj. pow. 12 m-cy) rosła w tym samym czasie w tempie zbliżonym do poprzednich kwartałów, tj. 0,5% kw/kw sa. Wzrost ten odzwierciedlał kontynuację relatywnie stabilnej nadwyżki przekształceń kontraktów na czas określony w umowy bezterminowe nad zwolnieniami i odejściami na emeryturę osób pracujących na czas nieokreślony (porównaj rozdział III. Przepływy na rynku pracy)

Badania ankietowe BARP 2013 wskazują, że nietypowe formy zatrudnienia charakteryzują się większą procyklicznością aniżeli stałe umowy o pracę. Cecha ta wynika z faktu, że w warunkach niepewności co do perspektyw dalszego rozwoju gospodarczego pracodawcy chętniej wykorzystują „mniej zobowiązujące” formy zatrudnienia, o wyraźnie krótszym okresie wypowiedzenia oraz niższych kosztach zatrudniania i zwalniania (np. odpawy). Dopiero z opóźnieniem dokonują zmian po stronie zatrudnienia na czas nieokreślony (etatowego) w celu dostosowania kosztów

¹⁴ Na podstawie BAEL możliwa jest identyfikacja osób o stosunku pracy zawartym na krócej niż 12 miesięcy, przy czym zgodnie z Kodeksem Pracy umowa na czas określony może być zawierana także na okres dłuższy. W II kw. 2013r. ich udział w liczbie pracujących najemnie wyniósł 26,6%.

pracy do zmian koniunkturalnych¹⁵. W obliczu przytoczonych powyżej wniosków obserwowany w III kw. 2013r. w danych BAEL początek wzrostu liczby kontraktów zawieranych na czas określony można interpretować jako odpowiedź firm na pierwsze sygnały poprawy koniunktury gospodarczej¹⁶ (więcej na temat hipotez tłumaczących relatywnie szybkie pojawienie się wzrostu zatrudnienia w Ramce nr 1). Trudno jednak na razie ocenić na ile wzrost ten wynika z umów o pracę zawieranych na okres próbny w celu zapewnienia nowych miejsc pracy, a na ile dotyczył tylko okresu, w którym potrzebni byli dodatkowi pracownicy i oznaczać będzie jedynie większą rotację personelu.

4. Oczekiwane zmiany zatrudnienia

Wyniki Badania koniunktury NBP¹⁷ wskazują na dalsze oznaki poprawy sytuacji na rynku pracy, choć w firmach nadal nieznacznie przeważają prognozy redukcji zatrudnienia.

Odsezonowany wskaźnik ilustrujący plany przedsiębiorstw dotyczące zatrudnienia w 4q2013 drugi już kwartał z rzędu wzrósł, tym razem do poziomu -1,0, tj. o 2,8 pp. względem poprzedniego kwartału. Ujemna wskaźnika oznacza, że nadal więcej pracodawców planuje redukcję zatrudnienia aniżeli przyjęcia nowych

pracowników¹⁸. Wzrost wskaźnika wynikał przy tym z obserwowanej w ostatnich kwartałach tendencji do obniżania udziału przedsiębiorstw deklarujących redukcje. Odsetek podmiotów planujących wzrost zatrudnienia praktycznie nie zmienił się i od początku 2012 r. zachowuje się relatywnie stabilnie. Mimo poprawy wielu wskaźników odzwierciedlających stan koniunktury, a wraz z nimi także prognoz zatrudnienia, przedsiębiorstwa zdają się odsuwać w czasie przewidywany moment znaczącego ożywienia gospodarczego. Wg ich oceny wyraźniejszego ożywienia, także na rynku pracy, można oczekiwać dopiero w połowie 2014 r.

Zwiększanie zatrudnienia w 4q2013 przewidywały tradycyjnie firmy w bardzo dobrej sytuacji bądź oczekujące jej poprawy, wzrostu popytu lub zwiększenia zamówień i produkcji. Oznaką stabilizacji mogło być niepogarszanie prognoz zatrudnienia w grupie przedsiębiorstw nieprzewidyujących zmian w zakresie popytu czy produkcji. Poprawa prognoz dotyczyła głównie podmiotów prywatnych z przewagą kapitału zagranicznego. W szczególności wyraźniejszy wzrost zatrudnienia przewidywali eksporterzy.

Najbardziej pesymistycznymi prognozami zatrudnienia cechowały się nadal przedsiębiorstwa w najsłabszej sytuacji ekonomicznej, oczekujące spadku produkcji lub zmniejszenia popytu, nieinwestujące i nieplanujące nowych inwestycji.

W ujęciu branżowym najgłębsze redukcje przewidywane są nadal w budownictwie, mimo ponownej poprawy prognoz. W przemyśle po raz pierwszy od połowy 2008 r. plany zwiększenia zatrudnienia przeważały nad planami redukcji.

¹⁵ W latach 2011-2012 przedsiębiorcy wyraźnie częściej niż w 2010 r. byli skłonni do zwalniania pracowników nieetatowych w razie konieczności redukcji kosztów (ok. 7% badanych przedsiębiorstw wobec 4,9% w 2010 r.). Z drugiej strony z roku na rok malał odsetek pracodawców gotowych do redukcji pracowników etatowych. Zob. „Badanie Ankietowe Rynku Pracy – Raport 2013”, NBP 2013, s. 56.

¹⁶ W edycji raportu o rynku pracy za 1q2013 przedstawiono szersze analizy dotyczące konsekwencji zmian udziału umów na czas określony w całym zatrudnieniu (Ramki 1-4 s. 8-12).

¹⁷ Dane z „Informacji o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w II kw. 2013 oraz prognozy koniunktury na IV kw. 2013”, NBP, październik 2013 r.

¹⁸ Barometr Manpower dostarcza nieco bardziej optymistycznego obrazu. Po rocznym okresie ujemnych wartości barometr Manpower wskazuje począwszy od III kw. 2013r. na przewagę planów zatrudniania nad planami zwolnień. Po odsezonowaniu saldo planów zatrudnienia stopniowo wzrastało tj. z 0% na II kw. 2013r. do 2% na III kw. 2013r., a następnie do 4% na 4q2013 oraz 9% na 1q2014 (zob. Barometr Manpower Perspektyw Zatrudnienia – Polska, Q1/2014).

Wzrósł też w stosunku do poprzedniego kwartału optymizm prognoz zatrudnienia w usługach, co oznacza stabilizację liczby pracowników w tym sektorze. Aczkolwiek zmniejszenia zatrudnienia nadal należy spodziewać się w transporcie.

Pod względem wielkości podmiotów największy wzrost optymizmu w odniesieniu do planów zatrudnienia obserwowano w największych

podmiotach, zatrudniających powyżej 2000 pracowników, gdzie zatrudnienie w 4q2013 najprawdopodobniej wzrośnie. Nieznaczną poprawę prognoz deklarowały małe i najmniejsze przedsiębiorstwa (poniżej 50 osób), w których prognozy redukcji począwszy od początku 2013 r. minimalnie przeważają nad planami zwiększania zatrudnienia.

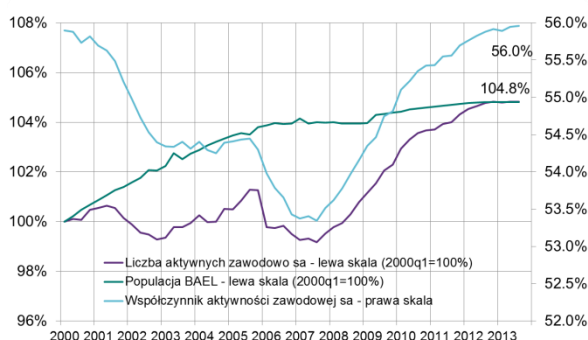
Podaż pracy i bezrobocie

1. Podaż pracy

W III kw. 2013r. współczynnik aktywności zawodowej nieznacznie wzrósł i wyniósł ok. 56% (sa). Przy niezmienniej populacji BAEL spowodowało to również nieznaczny wzrost liczby osób aktywnych zawodowo. Wraz z nieznacznie większymi od zera zmianami w liczbie osób pracujących procesy te sugerują nieznaczne obniżenie stopy bezrobocia pomimo wciąż obserwowanego wzrostu liczby osób bezrobotnych (w ujęciu rocznym).

W III kw. 2013r. wielkość populacji ustabilizowała się, a wskaźnik aktywności zawodowej ponownie nieznacznie wzrósł (Wykres nr 11). Zmiana WAZ w ujęciu rocznym wyniosła ok. 0,1 pp., a liczba osób aktywnych zawodowo wzrosła o zaledwie 0,05% r/r. Oznacza to wzrost o zaledwie 9 tys. osób w ujęciu rocznym i ok. 1 tys. osób kw/kw sa. Utrzymująca się od kilku kwartałów tendencja coraz mniejszych przyrostów aktywności sugeruje, że wygasa stopniowo tendencja obserwowany od 2007 r. Łącznie liczba osób aktywnych zawodowo wzrosła w tym okresie o ok. 940 tys. osób¹⁹.

Wykres nr 11. Liczba aktywnych zawodowo, współczynnik aktywności zawodowej i populacja BAEL (sa)

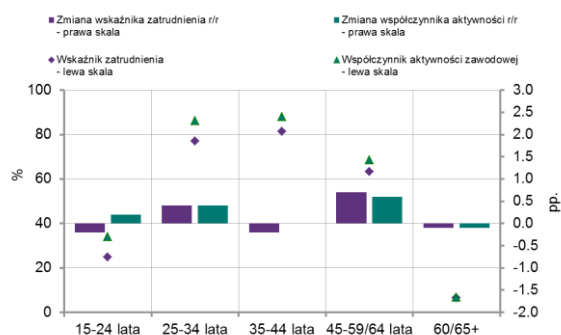

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP

¹⁹ Liczba osób nieaktywnych zmniejszyła się w tym okresie o 4,2%, tj. ok. 600 tys. osób.

Wzrost współczynnika aktywności zawodowej w III kw. 2013r., dotyczył głównie osób w wieku przedemerytalnym, a także dodatkowo w grupie wieku 25-34 lata (Wykres nr 12). W pozostałych grupach wieku wskaźniki zatrudnienia odnotowały niewielkie spadki. Obniża się także wskaźnik aktywności najstarszych uczestników rynku pracy. Pomimo długiego okresu poprawy wskaźnika zatrudnienia i WAZ osób w wieku przedemerytalnym, oba wskaźniki wciąż pozostają niskie w tej grupie i wciąż należą do najniższych w UE. Z wiekiem maleje natomiast rozbieżność pomiędzy WAZ i wskaźnikiem zatrudnienia.

Wykres nr 12. Współczynnik aktywności zawodowej (%), wskaźnik zatrudnienia (%) oraz ich zmiany (r/r w pp.) wg grup wieku

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP

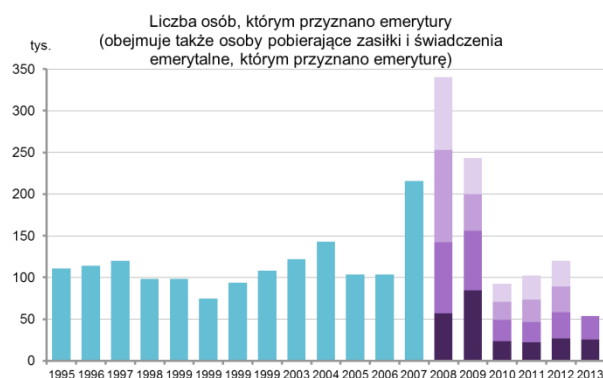
Rola przedemerytalnych grup wieku dla aktywności będzie malała wraz ze stopniowym wygasaniem oddziaływania na rynek pracy zmian w dostępie do wcześniejszych świadczeń emerytalnych²⁰. Z drugiej strony, wraz z wydłużaniem wieku emerytalnego spodziewać się należy stop-

²⁰ Ze względu na podniesienie i zrównywanie ustawowego wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn rupa 60/65 lat i więcej, poprzednio zawierająca wyłącznie osoby w wieku emerytalnym i tak nazywana, zawierać będzie także osoby, które nie nabyły uprawnień emerytalnych ze względu na wiek (tj. w wieku 60/65-67 lat).

niowych wzrostów aktywności najstarszej grupy wieku (60/65 lat i więcej).

Po okresie bardzo intensywnego opuszczania rynku pracy w latach 2007-2009 (także przez osoby w wieku przedemerytalnym), od 2010 liczba nowo przyznanych emerytur wróciła do poziomów obserwowanych we wcześniejszych latach i zachowuje się stabilnie w 2013 r. (Wykres nr 13). Stopniowe wydłużenie okresu aktywności zawodowej na skutek opóźnienia wieku uprawniającego do pobierania emerytur powinno przejawiać się malejącą liczbą nowo przyznanych emerytur. Efekt ten nie jest na razie widoczny.

Wykres nr 13. Liczba osób, którym przyznano emerytury (obejmuje także osoby pobierające zasiłki i świadczenia emerytalne, którym przyznano emeryturę) na podstawie sprawozdań ZUS²¹

Źródło: dane ZUS, zestawienie NBP. Począwszy od 2007r. kolorami oznaczono kolejne kwartały.

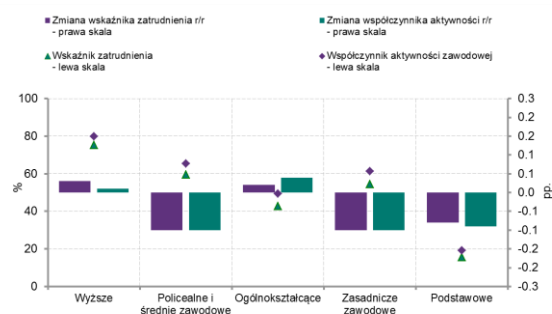
Systematycznie zmniejsza się uczestnictwo w rynku pracy osób o wykształceniu podstawowym i zawodowym (Niskie współczynniki zatrudnienia w grupach osób z wykształceniem podstawowym i ogólnokształcącym są związane z trudną sytuacją osób bez konkretnych kwalifikacji zawodowych na rynku pracy. Taka tendencja obserwowana na przestrzeni ostatnich kilku lat sprzyja polaryzacji polskiego rynku pracy Z drugiej strony niskie WAZ mogą wynikać z fak-

tu, że osoby te cechują się większą aktywnością edukacyjną.

Wykres nr 14). Podobnie jak w ubiegłych kwartałach, w III kw. 2013r. rośnie aktywność i zatrudnienie wśród osób o wykształceniu ogólnokształcącym oraz – w mniejszym stopniu – wyższym. Wzrost aktywności i zatrudnienia wśród osób z wykształceniem średnim związany być może z wygasaniem tendencji wzrostowych podejmowania studiów wśród absolwentów liceów.

Niskie współczynniki zatrudnienia w grupach osób z wykształceniem podstawowym i ogólnokształcącym są związane z trudną sytuacją osób bez konkretnych kwalifikacji zawodowych na rynku pracy. Taka tendencja obserwowana na przestrzeni ostatnich kilku lat sprzyja polaryzacji polskiego rynku pracy Z drugiej strony niskie WAZ mogą wynikać z faktu, że osoby te cechują się większą aktywnością edukacyjną.

Wykres nr 14. Współczynnik aktywności zawodowej (%), wskaźnik zatrudnienia (%) i ich zmiany (r/r w pp.) wg wykształcenia

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP

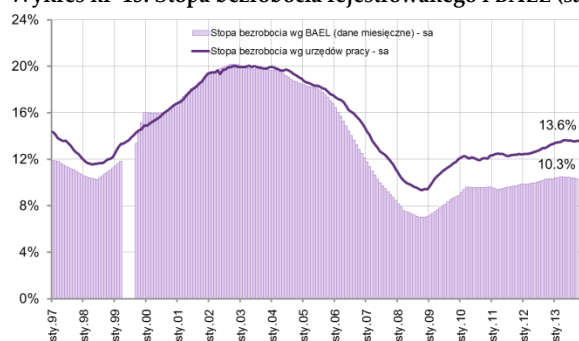
²¹ Dane o liczbie nowo przyznanych emerytur w III kw. 2013 r. nie są jeszcze dostępne.

2. Bezrobocie

O ile bezrobocie rejestrowane nie zmieniło się w III kw. 2013r. i ciągle wynosi 13,6% (sa) to stopa bezrobocia na podstawie BAEL nieznacznie spadła z 10,5% do 10,3% (sa)²². Brak większych zmian w stopie bezrobocia wynika z dwóch procesów. Po pierwsze, wraz z wygasaniem tendencji spadkowych w liczbie pracujących, zanikają źródła wzrostu bezrobocia. Po drugie, skala zmian w liczbie osób aktywnych i w liczbie osób pracujących jest zbliżona.

W III kw. 2013r. miary stopy bezrobocia nie zmieniły się istotnie. Stopa bezrobocia BAEL (Wykres nr 15), po wyeliminowaniu sezonowości wyniosła 10,3%. Także stopa bezrobocia rejestrowanego nie zmieniła się zasadniczo w ujęciu kwartalnym i wyniosła 13,6%. Wydaje się, że poziom ten stanowi lokalne maksimum po serii systematycznych wzrostów od połowy 2012 r. Od 9 miesięcy stopa bezrobocia rejestrowanego utrzymuje się na poziomie ok 13,6% (sa).

Wykres nr 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego i BAEL (sa)

Źródło: dane GUS, MPiPS, obliczenia NBP

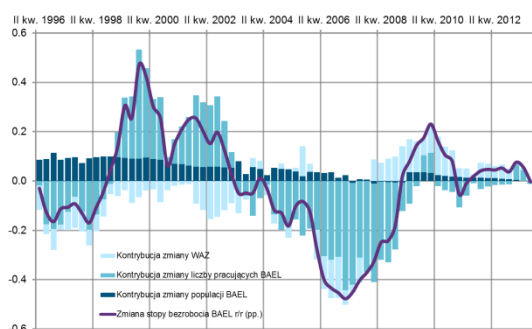
Liczba osób bezrobotnych spadła w ujęciu rocznym o ok. 4 tys. osób co jest zmianą niewielką

²² Usuwania czynnika sezonowego jest procedurą statystyczną obciążoną błędem ze względu na stochastyczny charakter zaburzeń. Jak wskazano w Raporcie kwartalnym w II kw 2010 (Ramka 4), dopiero gdy różnica pomiędzy kolejnymi wartościami odsezonowanymi przekracza ok. 0.5 pp, można mieć pewność dotyczącą kierunku zmian pomiędzy ostatnimi obserwacjami szeregu. W przypadku mniejszych różnic, w sensie statystycznym, te oszacowania nie wskazują na istotną zmianę stopy bezrobocia.

(ok. 0,2% populacji zarejestrowanych osób bezrobotnych), ale sugeruje wygasanie tendencji wzrostowej obserwowanej przez osiem kolejnych kwartałów. W ujęciu kwartalnym spadek liczby osób bezrobotnych był nieco większy (ok. 25 tys. osób sa, tj. 1,4% populacji osób bezrobotnych)²³.

Ponieważ zmiany w populacji oraz w aktywności zawodowej były niewielkie na przestrzeni ostatnich kilku kwartałów, coraz większą rolę w zmianach stopy bezrobocia odgrywa zmiana liczebności osób pracujących. W ujęciu rocznym liczba osób aktywnych zawodowo zwiększyła się o ok. 16 tys. osób, a liczba pracujących o ok. 12 tys. osób. Są to zmiany na poziomie ok. 0,1% obu populacji, lecz ponieważ równoważą się co do skali, w niewielkim tylko stopniu oddziaływały na zmiany w bezrobociu. Ozwierciedla to dekompozycja zmian w stopie bezrobocia na czynniki demograficzne, aktywność i zatrudnienie (Wykres nr 16).

Wykres nr 16. Dekompozycja dynamiki r/r stopy bezrobocia (sa)

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP

²³ Uwagę zwraca znaczny komponent sezonowy. Po usunięciu sezonowości z danych (metodą TRAMO/Seats) w ujęciu rocznym dane ujawniają nieznaczny wzrost liczby osób bezrobotnych. Oznacza to, że zazwyczaj w III kwartale liczba osób bezrobotnych wg BAEL jest nieco większa niż odnotowane dane surowe. Z jednej strony stanowi to dodatkowy argument przemawiający za tezą o stopniowej poprawie na rynku pracy. Z drugiej jednak strony należy uwzględnić, że w 2013 r. przez cały III kw warunki pogodowe sprzyjały podtrzymywaniu zatrudnienia (w ubiegłych latach występowały m.in. powodzie i znaczny spadek temperatur już we wrześniu ograniczający liczbę miejsc pracy w turystyce, budownictwie i rolnictwie).

Bardzo dynamiczny jest przyrost liczby osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku (tempo wzrostu o ok. 7% r/r, obecnie grupa ta stanowi już 87% ogółu osób bezrobotnych). Wskaźnik ten oznacza, że znaczny odsetek osób, które utraciły pracę i zarejestrowały się w urzędzie pracy około 12 miesięcy wcześniej nie była w stanie do dziś znaleźć zatrudnienia.

Dane z urzędów pracy wskazują, że podobnie jak w poprzednim okresie, w III kw. 2013r. po usunięciu składnika sezonowego niezmienna była liczba zarejestrowanych nowych osób bezrobotnych, natomiast powoli, ale systematycznie rośnie liczba wyrejestrowań z powodu podjęcia zatrudnienia (średnio o ok. 1.3% r/r). Danym tym

towarzyszy rosnąca liczba tzw. „rynkowych” ofert pracy. Pomimo dodatniej dynamiki, liczb ofert wciąż kształtuje się na poziomie znacznie niższym niż w okresie 2006-2008.

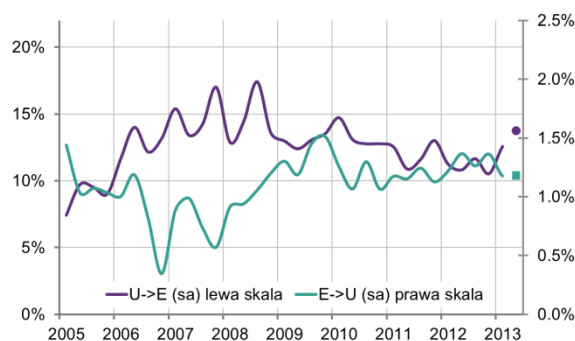
Choć stopa bezrobocia najwyższa jest wśród osób młodych (o bezrobociu osób młodych zob. *Ramka 2*), to w tej grupie nie rośnie ani liczba osób bezrobotnych ani jej udział w populacji osób bezrobotnych ogółem. Dane rejestrowe wskazują na stopniowo pogarszającą się sytuację na rynku pracy najstarszych osób, tj. powyżej 45/50 lat. Zarówno liczba jak i udział w bezrobociu w tej grupie rośnie systematycznie od 2009 r (zob. *Ramka 3*).

Przepływy na rynku pracy

W III kw. 2013r. ponownie wzrosło prawdopodobieństwo znalezienia pracy przy braku zmian ryzyka utraty pracy. Napływ na rynek pracy z nieaktywności zawodowej był niższy niż w poprzednim kwartale, ale w dalszym ciągu nieznacznie podwyższał bezrobocie²⁴

Najważniejszymi przepływami decydującymi o zatrudnieniu i bezrobociu w gospodarce są przepływy związane ze znajdowaniem pracy (U->E) oraz utratą pracy (E->U). Znacznie mniejsze znaczenie miały przepływy z nieaktywności do bezrobocia lub zatrudnienia (N->E, N->U) oraz w odwrotną stronę (E->N, U->N).

Wykres nr 17. Prawdopodobieństwa przejścia osoby bezrobotnej do zatrudnienia (U->E) oraz przejścia osoby zatrudnionej do bezrobocia (E->U)

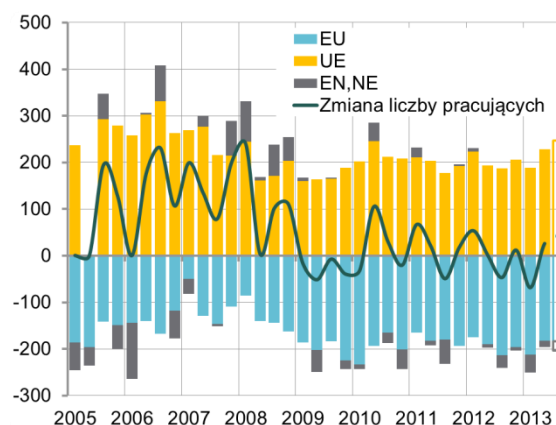
Źródło: Obliczenia NBP na podstawie danych GUS

W II i III kw. 2013 roku wyraźnie wzrosło prawdopodobieństwo znalezienia pracy, natomiast prawdopodobieństwo utraty pracy nieznacznie

²⁴ Ostatnia obserwacja odróżniająca się od reszty - przepływy w 2q2012-III kw. 2013r. oszacowane na podstawie publikacji GUS i natężenia przepływów w poprzednim okresie. Spójność przepływów z danymi makro (uwzględniającymi korektę o NSP 2011) zapewniona za pomocą procedury IPF. Szerzej nt. metody zob. Aneks (pkt III). Pozostałe przepływy za okres do 2q2012 wyznaczone na podstawie mikrodanych BAEL – obserwacji tych samych osób w kolejnych kwartałach oraz korygowane w celu uzyskania zgodności z obserwacjami reprezentatywnymi dla populacji.

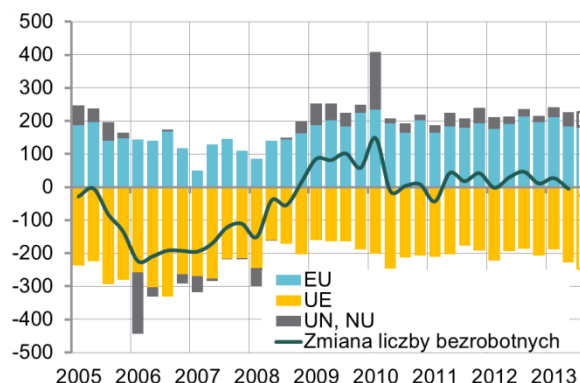
się zmniejszyło i jest obecnie najniższe od początku 2012 roku (Wykres nr 17). Wzrost liczby pracujących BAEL wynikał przede wszystkim z rosnącego zatrudnienia nowych pracowników przy relatywnie stabilnym odpływie związanym ze zwolnieniami (Wykres nr 18). Również spadek bezrobocia BAEL jest efektem zwiększonych przepływów do zatrudnienia przy wciąż podnoszącym bezrobocie napływie netto osób z nieaktywności zawodowej (Wykres nr 19).

Wykres nr 18. Kwartalne zmiany pracujących –przepływy (w tys. sa)

Źródło: Obliczenia NBP na podstawie danych GUS

Wykres nr 19. Kwartalne zmiany bezrobocia –przepływy (w tys. sa)

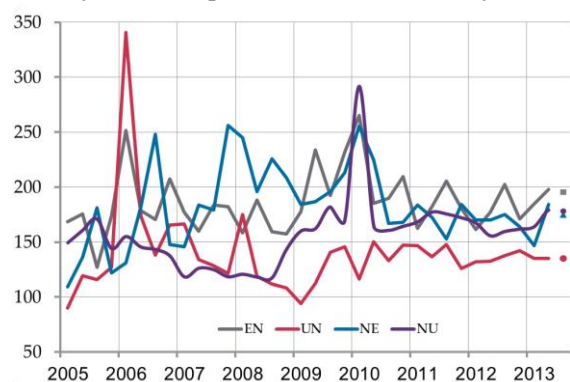

Źródło: Obliczenia NBP na podstawie danych GUS

Napływ osób z nieaktywności do bezrobocia i do zatrudnienia ustabilizowały się po II kw. (Wykres

nr 20), podobnie jak i odpływy z aktywności zawodowej do nieaktywności. Oznacza, to że poprawiająca się koniunktura zatrzymała obserwowaną od 2012 roku tendencję coraz większego bezrobocia wśród osób, które na rynek pracy weszły z nieaktywności zawodowej

Wykres nr 20. Kwartalne przepływy pomiędzy nieaktywnością a pracą i bezrobociem (w tys. sa)

Źródło: Obliczenia NBP na podstawie danych GUS

Wynagrodzenia, wydajność i koszty pracy

W III kw. 2013r. nastąpił dalszy wzrost rocznej dynamiki wynagrodzeń w całej gospodarce. Jednocześnie, przy stosunkowo szybszym wzroście dynamiki wydajności pracy, dynamika ULC oparta na wciąż ujemnym wzroście zatrudnienia w GN spadła do 0,8% r/r. Natomiast obliczona w oparciu o dane o zatrudnieniu z BAEL dynamika ULC nieznacznie wzrosła do 2,2% r/r.

1. Wynagrodzenia

W III kw. 2013r. dynamika wynagrodzeń w gospodarce wzrosła drugi kwartał z rzędu i wyniosła 4,0% r/r (wobec 3,3% r/r w II kw. 2013r.). Do wzrostu dynamiki wynagrodzeń w GN przyczyniło się przede wszystkim (Tabela nr 1) znaczne zwiększenie dynamiki płac w sekcjach związanych z usługami finansowymi (do 4,0% r/r w III kw. 2013r. wobec 0,4% r/r w II kw. br.) oraz edukacją (do 6,4% r/r w III kw. 2013r. wobec 4,3% r/r w II kw. br.). Wzrosła również dynamika płac w SP do 3,3% r/r w III kw. 2013r. wobec 2,9% r/r w II kw. br. (na co złożyły się głównie wzrost dynamiki wynagrodzeń w górnictwie oraz w sekcji związanej z produkcją koksu i produktów rafinacji ropy naftowej). Jednocześnie dynamika wynagrodzeń w SP ukształtowała się kolejny kwartał z rzędu poniżej dynamiki płac w całej gospodarce a różnica pomiędzy tymi dynamikami wyniosła w III kw. 2013r. 0,7 pp.

W III kw. 2013r. pomimo wzrostu inflacji mierzonej CPI (do 1,1% r/r z 0,5% r/r w II kw. 2013r.) dynamika przeciętnych wynagrodzeń w gospodarce w ujęciu realnym wzrosła nieznacznie i wyniosła 2,9% r/r wobec 2,8% r/r w II kw. br.

W stosunku do III kw. 2013r. plany podniesienia wynagrodzeń na 4q2013 zadeklarowało więcej przedsiębiorców ankietowanych w ramach SM

NBP (12,1% po korekcie sezonowej, tj. o 1,7 pp. więcej niż w poprzednim kwartale).

Tabela nr 1. Dynamika wynagrodzeń w gospodarce i jej sekcjach r/r (zgodne z PKD 2007)

	2012				2013		
	1q	2q	3q	4q	1q	2q	3q
Gospodarka*	5.2	3.9	2.8	2.9	2.6	3.3	4.0
Rolnictwo	17.3	13.0	0.9	2.2	2.2	2.3	4.7
Sektor przedsiębiorstw	5.3	3.0	2.7	2.8	2.1	2.9	3.3
Usługi finansowe	2.5	6.5	0.0	3.8	-0.7	0.4	4.0
Nauka i technika	3.2	1.6	0.9	2.0	4.0	4.8	3.9
Administracja	3.4	1.3	0.6	1.5	2.9	3.2	3.5
Edukacja	6.0	4.8	5.3	3.0	2.2	4.3	6.4
Ochrona zdrowia	2.8	2.6	1.8	3.0	2.5	2.0	2.5
Mikropodmioty i reszta GN**	6.8	6.8	2.9	3.8	4.2	7.5	10.0

*Dane dla pełnej zbiorowości;

** Kolorem czerwonym oznaczono szacunki IE.

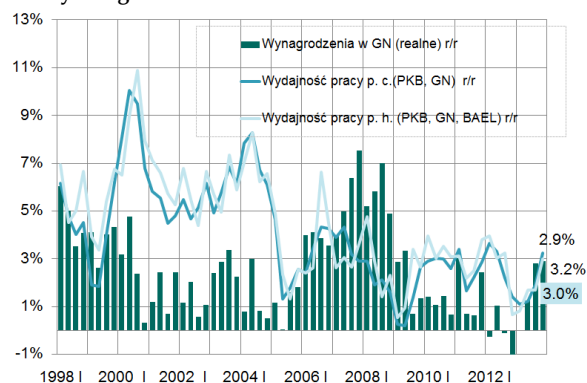
2. Wydajność

W III kw. 2013r. dynamika wydajności pracy w przypadku rachunku opartego na danych BAEL wzrosła na skutek wzrostu dynamiki PKB i liczona na jednego zatrudnionego (p.c.) wyniosła 1,8% r/r wobec 1,3% r/r w II kw. 2013r. (Wykres nr 21). Od I kw. 2013 tempo wzrostu wydajności jest zdecydowanie niższe od tempa wzrostu płac realnych. Dynamika wydajności liczona na godzinę pracy wzrosła do 1,6% r/r (wobec 1,0% r/r w II kw. 2013r.) i była niższa od dynamiki płac realnych.

W przypadku rachunku opartego na danych z GN (Wykres nr 22) w III kw. 2013r. dynamika wydajności pracy w ujęciu p.c. jak i w ujęciu godzinowym wzrosła i wyniosła odpowiednio 3,2% r/r (wobec 1,9% r/r w II kw. 2013r.) i 3,0% r/r (wobec 1,7% r/r w II kw. 2013r.).

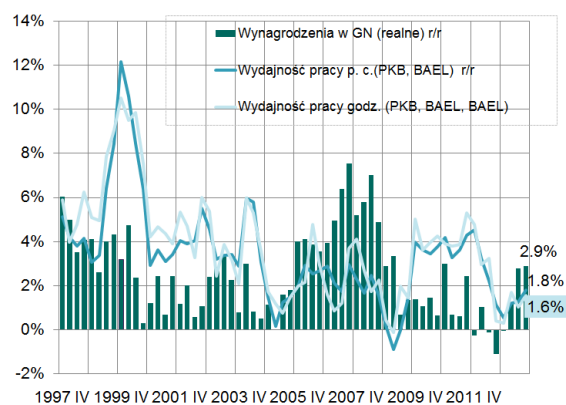
Analiza produktywności pracy w ujęciu branżowym prowadzi do wniosku, iż w stosunku do II kw. 2013r. nastąpił znaczny wzrost dynamiki wydajności pracy w budownictwie na skutek spadku dynamiki zatrudnienia (do -9,6% r/r w III kw. 2013 wobec -9,1% r/r w II kw. br.) przy wzroście dynamiki wartości dodanej brutto (do -4,2% r/r w III kw. 2013 wobec -20,6% r/r w II kw. br.)

Wykres nr 21. Zmiany wydajności pracy a wzrost płac realnych wg BAEL²⁵

Źródło: GUS, obliczenia NBP.

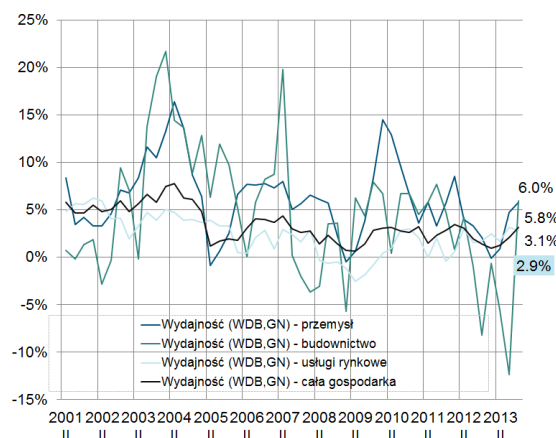
Wykres nr 22. Zmiany wydajności pracy a wzrost płac realnych w gospodarce narodowej

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

W przemyśle nastąpił wzrost wydajności na skutek wzrostu dynamiki wartości dodanej brutto przy prawie niezmiennionej dynamice zatrudnienia. W przypadku usług rynkowych wydajność zmniejszyła się w skutek spadku dynamiki wartości dodanej brutto przy stosunkowo mniejszym spadku dynamiki zatrudnienia (Wykres nr 23)²⁶. Wg wyników Szybkiego Monitoringu w III kw. 2013 r. relacja pomiędzy wzrostem wynagrodzeń i wzrostem wydajności pracy poprawiła się – zmniejszył się udział przedsiębiorstw, w których wydajność nie nadążała za płacami, a w mniejszym stopniu spadł odsetek firm, w których wydajność rosła szybciej niż wynagrodzenia. W dalszym ciągu utrzymuje się zdecydowana przewaga tej drugiej grupy przedsiębiorstw.

Wykres nr 23. Zmiany r/r wydajności w sekcjach GN

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

3. Jednostkowe koszty pracy (ULC)

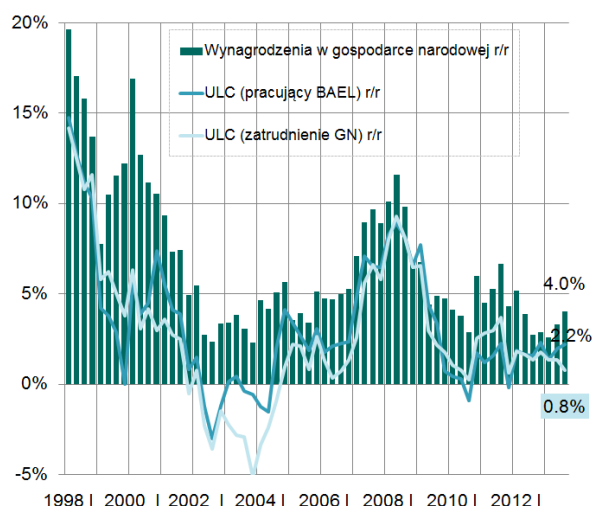
W III kw. 2013r. dynamika jednostkowych kosztów pracy przy pomiarze na podstawie BAEL wzrosła i wyniosła 2,2% r/r (wobec 2,0% r/r w II kw. 2013r.) na skutek wzrostu dynamiki płac przy stosunkowo mniejszym wzroście wydajności. Natomiast gdy miarą są pracujący w GN dynamika jednostkowych kosztów pracy zmniejszyła się i wyniosła 0,8% r/r (wobec 1,4% r/r w I

²⁵ Do kalkulacji tempa wzrostu wydajności pracy na zatrudnionego (p.c.) wykorzystano realną dynamikę PKB oraz dynamikę liczby pracujących wg BAEL. W przypadku wydajności godzinowej (p.h.) posłużono się realnym tempem wzrostu PKB oraz dynamiką łącznie przepracowanego czasu, stanowiącego iloczyn liczby pracujących wg BAEL oraz przeciętnie przepracowanej liczby godzin w tygodniu wg BAEL.

²⁶ W przypadku analizy po sektorach do wyliczenia zmian w wydajności i ULC użyto wartości dodanej brutto (WDB).

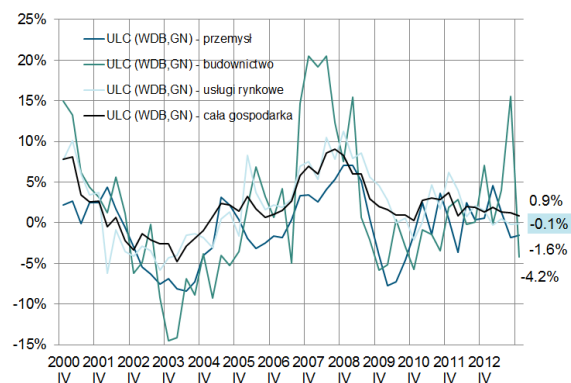
kw. 2013r) na skutek wzrostu wydajności, (Wykres nr 24). W przypadku miary ULC na podstawie BAEL dynamika r/r w ostatnich kwartałach znajdowała się powyżej średniej dla ostatnich trzech lat.

Wykres nr 24. Wzrost ULC a wzrost płac nominalnych w gospodarce narodowej

Źródło: dane GUS, obliczenia NBP.

Wykres nr 25. Wzrost ULC w sekcjach GN

Źródło: GUS, obliczenia NBP.

W ujęciu branżowym w III kw. 2013r. nastąpił silny spadek ULC w budownictwie na skutek znacznego wzrostu dynamiki wydajności pracy przy nieznacznym wzroście dynamiki wynagrodzeń (Wykres nr 25). W przypadku przemysłu dynamika jednostkowych kosztów pracy wzrosła na skutek wzrostu dynamiki wynagrodzeń przy stosunkowo mniejszym wzroście wydajności pracy. Również w przypadku usług rynkowych dynamika jednostkowych kosztów pracy wzrosła, choć nieznacznie, na skutek spadku dynamiki wydajności przy nieznacznym spadku dynamiki wynagrodzeń.

Rynek pracy w Polsce na tle wybranych krajów

Poza Niemcami w większości krajów UE wciąż utrzymuje się niekorzystna, choć ustabilizowana sytuacja na rynkach pracy. Jednocześnie na rynku pracy w USA sytuacja poprawia się.

Omówione w poprzedniej części notatki dane wskazują, że w III kw. 2013r. dynamika liczby pracujących BAEL w Polsce po raz pierwszy od trzech kwartałów była dodatnia (0,1% r/r w III kw. 2013r. wobec -0,5% r/r w II kw. 2013r. i -0,7% r/r w I kw. 2013r)²⁷.

W skali całej UE dynamika roczna zatrudnienia w II kw. 2013r. nie zmieniła się i w dalszym ciągu utrzymywała się na ujemnym poziomie: -0,4% r/r (wobec -0,4% r/r w I kw. 2013r). W ujęciu kwartalnym dynamika zatrudnienia w UE w II kw. 2013r. po raz pierwszy od czterech kwartałów przestała obniżać się i wyniosła 0,0% kw/kw. Natomiast w ujęciu sektorowym dynamika zatrudnienia obniżyła się w budownictwie (-4,5% r/r w II kw. 2013r. wobec -4,2% r/r w I kw. 2013r), przemyśle (-1,2% r/r w III kw. 2013r. wobec -1,0% r/r w I kw. 2013r) i usługach (-0,7% r/r w II kw. 2013r. wobec -0,4% r/r w I kw. 2013r).

Stopa bezrobocia zharmonizowanego w Polsce utrzymywała się w ostatnich miesiącach na niezmienionym poziomie i wyniosła w październiku 2013r. 10,2% (wobec 10,2% we wrześniu br.). Jednocześnie w porównaniu z danymi historycznymi jest ona stosunkowo niska. W UE stopa bezrobocia od początku bieżącego roku utrzymuje się bez zmian na historycznie wysokim poziomie – w październiku 2013 wyniosła 10,9%.

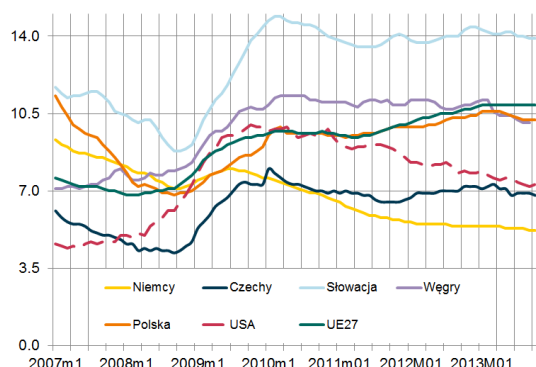
Według danych Eurostat dynamika kosztów pracy²⁸ w sferze rynkowej w Polsce zmniejszyła się w II kw. 2013r. do 2,2% r/r (wobec 3,6% w I kw. 2013r). Przeciętna dynamika kosztów pracy w sferze rynkowej w UE w II kw. 2013r. również spadła, do 1,2% r/r (wobec 2,2% r/r w I kw. 2013r).

Rozbieżności pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi UE w dalszym ciągu utrzymują się na historycznie wysokich poziomach. Z jednej strony niektóre kraje cechują się dodatnią dynamiką zatrudnienia oraz stosunkowo niską stopą bezrobocia (Austria, Niemcy). Z drugiej strony część krajów członkowskich charakteryzuje się nadal silnymi spadkami zatrudnienia oraz rekordowo wysokimi stopami bezrobocia (Hiszpania, Portugalia, Grecja, Cypr). W dalszym ciągu pogłębiają się różnice w przypadku bezrobocia wśród osób w grupie wiekowej 15-24 lata: niektóre kraje (Austria, Niemcy) cechują się stopą bezrobocia dla tej grupy wiekowej poniżej 10%. Natomiast w przypadku Hiszpanii i Grecji stopa ta jest bliska 60%. Szczególnie widoczne różnice występują również w przypadku długotrwałego bezrobocia (powyżej 12 miesięcy): w takich krajach jak Austria i Niemcy odsetek osób długotrwale bezrobotnych nie przekracza 2,5% aktywnych zawodowo. Natomiast w przypadku Hiszpanii i Grecji odsetek ten rośnie i wynosi odpowiednio 13,0% i 17,0%.

²⁷ Dane dla Polski publikowane przez Eurostat nie zostały skorygowane ze względu na rewizję po NSP 2011 i od 3q2012 roku nie są porównywalne z wcześniejszymi publikacjami.

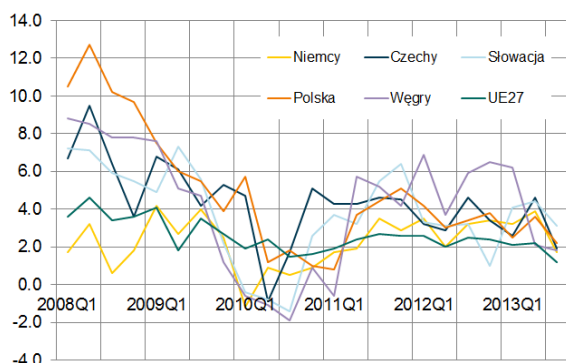
²⁸ Koszty pracy obejmują płacowe i pozapłacowe składniki wynagrodzeń wraz ze składkami oraz podatkami (z pominięciem transferów powiększających wynagrodzenia). Koszty dotyczą sfery rynkowej gospodarki – tzn. z pominięciem usług.

Wykres nr 26. Zharmonizowana stopa bezrobocia w wybranych krajach

Źródło: Eurostat.

Wykres nr 27. Indeks kosztów pracy dla sfery rynkowej gospodarki (r/r, odsezonowany i skorygowany o liczbę dni pracy)

Źródło: Eurostat.

Kilka innych czynników może wskazywać na utrzymywanie się niekorzystnej sytuacji na rynku pracy w skali całej UE w II kw. 2013r. Wciąż w przypadku planowanych zmian zatrudnienia dominuje destrukcja miejsc pracy nad ich kreacją.²⁹ Oczekiwania dotyczące zatrudnienia w budownictwie i w usługach w dalszym ciągu utrzymują się wyraźnie poniżej swoich długookresowych średnich.³⁰ Kolejny kwartał z rzędu utrzymywała się ujemna dynamika liczby godzin pracy przepracowanych przez pracowników agencji pracy tymczasowej - w całej UE dynami-

ka ta w II kw. 2013r. wyniosła -5,1% r/r (wobec -7,2% r/r w lutym 2013).³¹

Na tle średniej UE pozytywnie wyróżniają się Stany Zjednoczone, w których stopa bezrobocia stopniowo maleje na skutek dalszego wzrostu zatrudnienia (w listopadzie 2013 r. stopa bezrobocia wyniosła 7,0%). Jednocześnie współczynnik aktywności zawodowej nieznacznie wzrósł do 63,0% (wobec 62,8% w październiku i 63,2% we wrześniu).

Kraje regionu Europy Śr.-Wsch. (Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Słowacja, Węgry) są mniej zróżnicowane pod względem sytuacji na rynkach pracy od krajów UE ogółem. Wciąż wysokie bezrobocie utrzymuje się na Słowacji, zwłaszcza wśród osób w wieku 15-24 lata. Wzrosła również stopa bezrobocia w Estonii i na Łotwie przy jednoczesnym spadku dynamiki zatrudnienia w tych krajach. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się Litwa gdzie stopa bezrobocia maleje. Najniższe bezrobocie w Europie Środkowej występuje w Czechach (Wykres nr 26).

Dynamika kosztów pracy w sferze rynkowej w krajach regionu Europy Śr.-Wsch. w II kw. 2013r. obniżyła się, choć w dalszym ciągu była wyższa od przeciętnej dla całej UE (Wykres nr 27). Najwyższa dynamika kosztów pracy występowała na Słowacji i wyniosła 3,1% r/r.

²⁹ „European Restructuring Monitor quarterly October 2013”.

³⁰ „European Business Cycle Indicators 3rd quarter 2013”

³¹ „Eurociett Agency Work Business Indicator May 2013”.

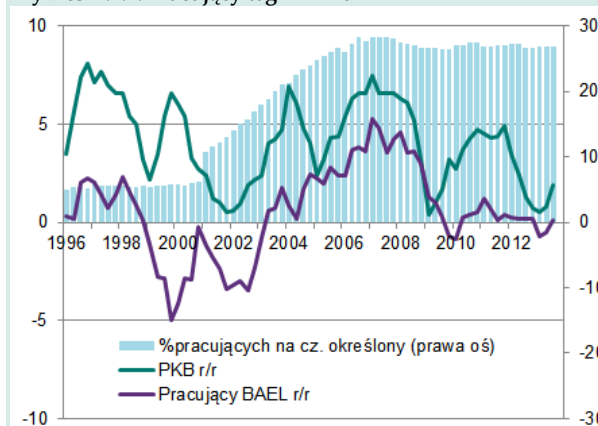
Analizy pogłębione

Ramka 1. Dlaczego obecnie nawet relatywnie niewielki wzrost PKB może się wiązać ze wzrostem zatrudnienia w Polsce?

Wzrost popytu na pracę nastąpił w polskiej gospodarce już w III kw. 2013 roku, a więc przy wciąż relatywnie niskim tempie wzrostu PKB. Reakcja ta jest podobna do ożywienia po spowolnieniu w 2009 roku, ale znacznie szybsza i następuje wcześniej w fazie cyklu koniunkturalnego niż po okresie spowolnienia w latach 1999-2002. Zmiany te mogą być związane z trzema czynnikami: (1) większą rolą usług, a mniejsza potrzeba dalszej restrukturyzacji w przemyśle, (2) koszty rotacji pracowników są niższe oraz (3) optymistyczne oczekiwania dotyczące koniunktury wzmacnia napływ funduszy z UE.

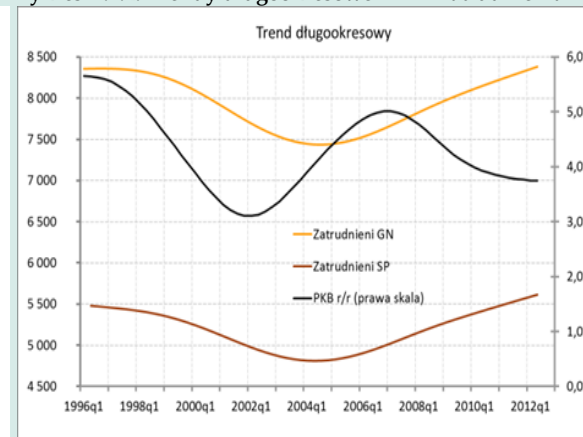
Dane z okresów ożywienia następujących po spowolnieniach wzrostu PKB w 2009 i na przełomie 2012 i 2013 roku wskazują, że poziom bezzatrudnieniowego wzrostu PKB w polskiej gospodarce jest obecnie niższy niż w przeszłości (Wykres R.1.1) a wzrost dynamiki PKB szybciej przekłada się na wzrost zatrudnienia (Raport III kw. 2010, s. 7-9; Raport II kw. 2012, s. 7). Sytuacja taka jest wyzwaniem nie tylko dla modelowania ekonometrycznego (które uśrednia zależności z dłuższego okresu czasu), ale także dla zrozumienia procesów ekonomicznych odpowiedzialnych za kreację miejsc pracy w polskiej gospodarce. Poniżej przedstawiono kilka hipotez dotyczących czynników tłumaczących obecne trendy.

Wykres R.1.1. Pracujący wg BAEL a PKB

Źródło: BAEL, GUS.

Wykres R.1.2. Trendy długookresowe PKB i zatrudnienia

Źródło: Raport II kw. 2012, s. 7, filtr HP $\lambda=1600$

Badania NBP (BAP 2012 s. 9) wskazują, że zmiany zatrudnienia w usługach były w przeszłości znacznie mniej podatne na wahania koniunktury niż zatrudnienie w przemyśle. Spowolnienie w latach 1999-2002 wiązało się przekształceniami zatrudnienia w przemyśle, co dodatkowo obniżało zatrudnienie. Odsetek pracujących w usługach (dane BAEL) systematycznie zwiększał się z ok. 46% w 1995 roku do 51% w 2004 do i do blisko 57% w 2013 r. Zwiększająca się rola usług stabilizuje wahania zatrudnienia w skali całej gospodarki i może tłumaczyć umiarkowane spadki zatrudnienia w 2009 oraz 2013 roku. Z drugiej strony, stabilne zatrudnienie w usługach pozwala szybciej zaobserwować efekty wzrastającego popytu na pracę w przemyśle.

Zmiany elastyczności zatrudnienia względem PKB mogą być także tłumaczone większym udziałem kontraktów na czas określony w gospodarce. Umowy te obniżają koszty związane z potencjalnym zwolnieniem pracowników i rotacją personelu. Choć z jednej strony zmniejsza to stabilność zatrudnienia i osłabia pozycję negocyjacyjną pracowników, to z drugiej strony umożliwia to firmom podejmowanie decyzji o zatrudnieniu we wcześniejszym etapie poprawy koniunktury.

Porównując ze sobą dwa okresy wychodzenia gospodarki Polski z dołka koniunkturalnego tj. przełom 2002 i 2003 r. oraz 3q2013, wydaje się, że nie bez znaczenia mogły być również rosnące strumienie funduszy unijnych. Ich (zrealizowana) wielkość w relacji do PKB sukcesywnie rosła, z 0,7% w 2005 r. do 3,1% w 2012 r. Oddziaływały one dwojako – po pierwsze, wpływały na oczekiwania pracodawców związane z dalszym rozwojem sytuacji gospodarczej, łagodząc tym samym po 2008 r. skłonność przedsiębiorców do nadmiernej redukcji zatrudnienia. Po drugie, od początku członkostwa Polski w UE ukierunkowane były na wspieranie rozwoju szczególnie sektora usługowego oraz stopniowe zmniejszanie udziału rolnictwa w gospodarce, w szczególności zaś w odniesieniu do zatrudnienia.

Literatura:

Social and Economic Impact of Poland's Membership of the European Union (1 May 2004 – 1 May 2013) - Key conclusions on the 9th anniversary of Poland's EU membership (2013), MSZ (raport dostępny na stronie internetowej: <http://www.msz.gov.pl>)

Ramka 2. Bezrobocie młodzieży w krajach UE – skutki i metody przeciwdziałania

Istotnym problemem w UE jest sytuacja osób młodych na rynku pracy – stopa bezrobocia dla grupy wiekowej 15-24 lata jest wysoka a stopa zatrudnienia stosunkowo niska. Badania wskazują, iż może to mieć negatywne konsekwencje w przyszłości i wymaga podjęcia odpowiednich działań.

Jako konsekwencje bezrobocia wśród osób młodych w literaturze wskazywane są zarówno skutki ekonomiczne jak i społeczne. Do skutków ekonomicznych zaliczyć można niższe wynagrodzenia tych osób w przyszłości w stosunku do osób w tym samym wieku, które nie doświadczyły bezrobocia (Kahn, 2010; von Wachter et al., 2009). Innym skutkiem jest zwiększone prawdopodobieństwo bezrobocia w przyszłości (Bell i Blanchflower, 2010a, 2011) – jak podają badania jeden dzień bycia bezrobotnym w okresie 15-24 lata może skutkować aż 6 dniami bycia bezrobotnym w dalszym ciągu życia (Schmillen i Umkehrer, 2013). Do skutków społecznych można natomiast zaliczyć utratę umiejętności i kapitału ludzkiego, „drenaż mózgów”, niższy poziom zadowolenia z życia, zniechęcenie, utratę więzi społecznych i zaufania do instytucji publicznych oraz mniejsze zaangażowanie w życie społeczne (Bell i Blanchflower, 2010a, 2011; Eurofund, 2012).

Z powyższych powodów w literaturze postulowane jest podjęcie odpowiednich działań w Unii Europejskiej mających na celu zmniejszenie bezrobocia wśród osób młodych. Do działań takich zaliczyć można:

1. Zwiększenie roli kształcenia zawodowego opartego na współpracy władz publicznych i pracodawców. Jako pozytywne przykłady wskazywane są systemy kształcenia zawodowego w Niemczech, Austrii i Szwajcarii, które są skupione na zmieniających się potrzebach rynku oraz pozwalają kształcącym się na uzyskanie specyficznej wiedzy i pierwszego doświadczenia zawodowego poprzez ścisłe związki z kształcącym ich pracodawcą (Cahuc et al., 2013; Eichhorst et al. 2013).
2. Wspieranie mobilności przestrzennej i czasowych migracji. W tym zakresie w literaturze wskazywane jest przemieszczanie się osób młodych z krajów o wysokiej stopie bezrobocia w UE (Hiszpania, Grecja, Włochy, Portugalia) do krajów o niskiej stopie bezrobocia w UE (Niemcy), w których występuje zapotrzebowanie na pracowników wykwalifikowanych nie mogące zostać zaspokojone przez lokalny rynek pracy (Eichhorst et al. 2013).
3. Odpowiednie ukształtowanie zatrudnienia na czas określony i ochrony stosunku pracy. Literatura wskazuje, iż wysoki udział umów na czas określony zwłaszcza w połączeniu z szeroką ochroną stosunku pracy z umów na czas nieokreślony może być przyczyną wysokiego bezrobocia w Hiszpanii i Włoszech. Z powyższego powodu proponuje się zlikwidowanie podziału na umowy na czas określony i nieokreślony i wprowadzenie jednolitych umów mających z zasady charakter umów na czas nieokreślony z odprawami, których wysokość uzależniona jest od długości przepracowanego u danego pracodawcy okresu. Jednocześnie postuluje się zmniejszenie ochrony stosunku pracy. (Cahuc i Kramarz, 2004; Dolado i Felgueroso, 2010; Eichhorst et al. 2013).
4. Prowadzenie odpowiednich aktywnych polityk rynku pracy takich jak poprawa jakości publicznych służb zatrudnienia i ich zorientowanie na „klienta”, subsydia płacowe dla pracodawców, subsydia dla bezrobotnych rozpoczynających działalność gospodarczą. Jednocześnie literatura wskazuje na negatywny efekt praktyk i stażów w sektorze publicznym, które zmniejszają prawdopodobieństwo zatrudnienia ich uczestników (Card et al., 2010; Caliendo et al., 2011).

Literatura:

Bell D.N.F., Blanchflower D.G., 2010a, Youth Unemployment: Déjà Vu?, IZA Discussion Paper No.4705.
 Bell D.N.F., Blanchflower D.G., 2011, Youth Unemployment in Europe and the United States, IZA Discussion Paper No.5673.
 Cahuc P., Carcillo S., Zimmermann K., 2013, The Employment of the Low-Skilled Youth in France, IZA Policy Paper No.64.

- Cahuc P., Kramarz F., 2004, De la précarité à la mobilité : vers une Sécurité sociale professionnelle, www.ladocumentationfrancaise.fr
- Caliendo M., Kuenn S., Schmidl R., 2011, Fighting Youth Employment: The Effects of Active Labor Market Policies, IZA Discussion Paper No. 6222.
- Card D., Kluve J., Weber A., 2010, Active Labour Market Policy Evaluations: A Meta-Analysis, *Economic Journal*, Vol.120, Issue 548, s.F452-F477.
- Dolado J.J., Felgueroso F., 2010, A Proposal to Restart the Spanish Labor Market, www.crisis09.es/PDF/restart-the-labor-market.pdf
- Eichhorst W., Hinte H., Rinne U., 2013, Youth Employment in Europe: What to Do about it?, IZA Policy Paper No.65.
- Eurofund, 2012, Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe.
- Kahn L.B., 2010, The long-term labor market consequences of graduating from college in a bad economy, *Labour Economics*, Vol.17, Issue2, s.303-316.
- Schmillen A., Umkehrer M., 2013, The scars of youth – Effects of early-career unemployment on future unemployment experience, IAB Discussion Paper 6/2013.
- Von Wachter T., Song J., Manchester J., 2009, Long-Term Earning Losses due to Mass Layoffs During the 1982 Recession: An Analysis Using U.S. Administrative Data from 1974 to 2004.

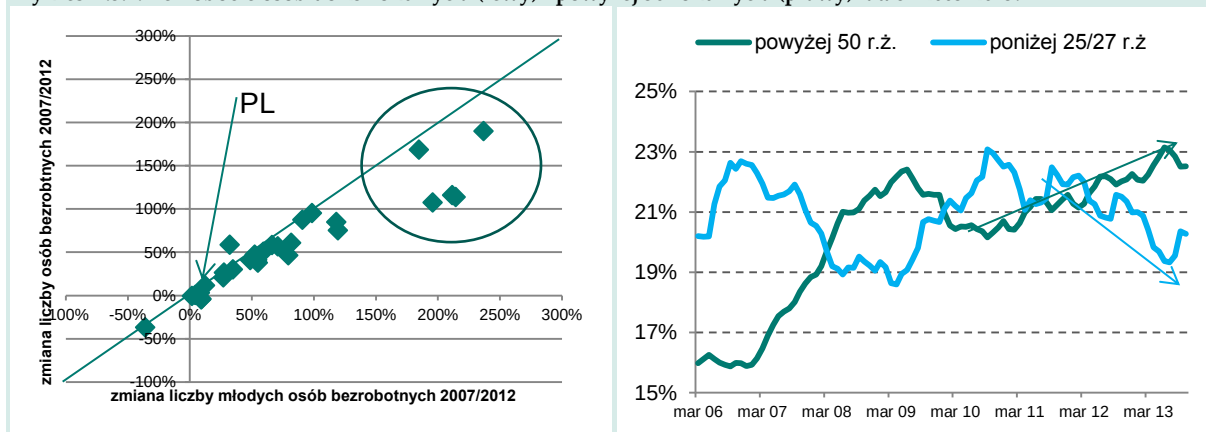
Ramka 3. Czy bezrobocie osób młodych jest w Polsce tak palącym problemem jak w UE?

W czasie globalnego kryzysu finansowego szczególną uwagę w wielu krajach UE przykuł wzrost stopy bezrobocia wśród młodzieży. W naturalny sposób rodzą się pomysły, by intensyfikować wsparcie publiczne nakierowane na zatrudnianie osób młodych. Jednak w Polsce okres globalnego spowolnienia gospodarczego związany był ze wzrostem bezrobocia wśród młodzieży tylko w pierwszej fazie kryzysu. Od 2009 zarówno liczba młodych osób bezrobotnych jak i ich udział w populacji osób bezrobotnych są stałe. Rośnie natomiast bezrobocie wśród osób w wieku okołodemerytalnym.

W wielu krajach UE – m.in. Hiszpania, Włochy, Grecja – stopa bezrobocia wśród osób młodych osiągnęła 40-50%, stanowiąc istotny problem społeczny. Wzrost bezrobocia w tej grupie nastąpił w niemal wszystkich krajach UE, ale towarzyszy mu względnie proporcjonalny wzrost bezrobocia ogółem, Wykres R.3.1. (lewy). Tylko w krajach GIIPS znacząco odbiega się od tej zależności.

W Polsce po gwałtownym wzroście bezrobocia wśród młodzieży na przełomie 2008 i 2009 roku, wskaźnik ten przestał się pogarszać a od 2011 nawet udział osób młodych w populacji osób bezrobotnych maleje (Wykres R.3.1. prawy). Związane może to być z dwoma współwystępującymi trendami: częstszym podejmowaniem decyzji i kontynuowaniu edukacji oraz częstszą dezaktywizacją (ang. NEETs, czyli *not in education, employment or training*). Wyższe niż w innych grupach bezrobocie wśród osób młodych związane jest tradycyjnie z trudnym przejściem z systemu edukacji na rynek pracy. Osoby młode, ze względu na mniejsze doświadczenie w poszukiwaniu pracy oraz w jej wykonywaniu – zawsze znajdują się w trudniejszej sytuacji niż pracownicy z pewnym stażem.

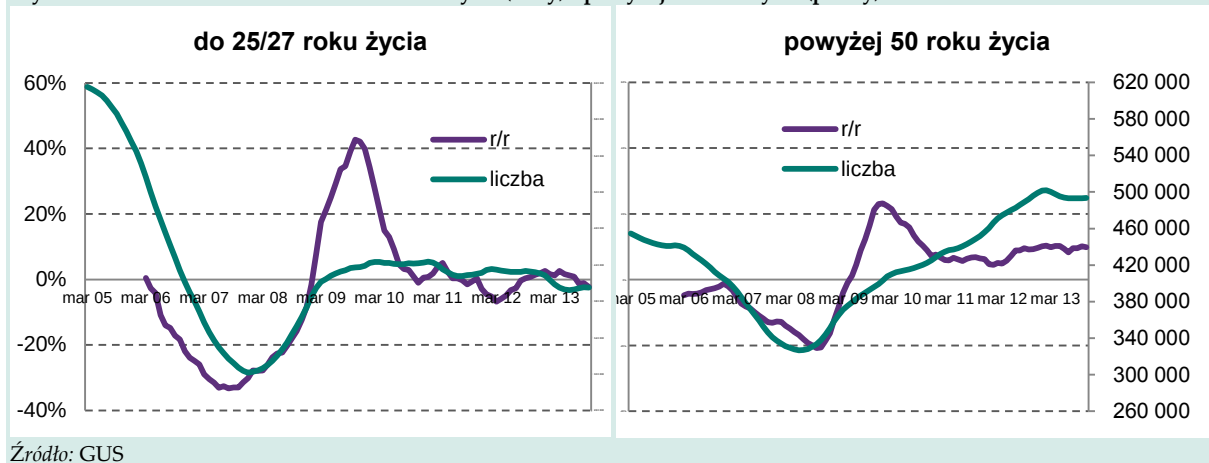
Wykres R.3.1. Bezrobocie osób do 25 roku życia (lewy) i powyżej 50 roku życia (prawy) latach 2005-2013.

Źródło: EUROSTAT (wykres lewy) oraz GUS (wykres prawy)

O ile w przypadku osób młodych sytuacja się ustabilizowała, o tyle systematycznie pogarszają się warunki funkcjonowania na rynku pracy osób w wieku okołodemerytalnym (Wykres R.3.2). Liczba młodych osób bezrobotnych spadła w ciągu dekady z ok. 600 tys. do ok. 400 tys. Tymczasem liczba osób bezrobotnych w wieku przedemerytalnym wzrosła o ok. 60 tys. Rosnące bezrobocie w tej grupie jest w największym stopniu przejawem niewystarczającego popytu na pracę z powodu spowolnienia wzrostu gospodarczego, ale jednocześnie ograniczeniem dostępu do świadczeń przedemerytalnych uniemożliwia opuszczanie rynku pracy w warunkach utraty zatrudnienia.

Wykres R.3.2. Bezrobocie osób do 25/27 roku życia (lewy) i powyżej 50 roku życia (prawy) latach 2005-2013.

Ramka 4. Jak na rynek pracy wchodzi osoby młode?

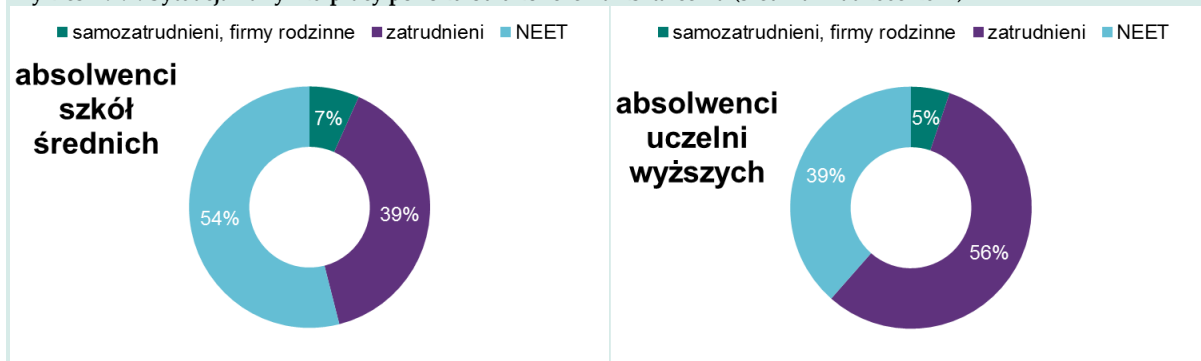
Zdecydowana większość osób młodych opuszczających szkoły średnie kontynuuje kształcenie. Wśród pozostałych, w zatrudnieniu lub samozatrudnieniu odnajduje się ok. 46%. Także absolwenci uczelni wyższych najczęściej kontynuują kształcenie. Wśród tych, którzy wchodzi na rynek pracy – ok. 60% znajduje zatrudnienie. Zdecydowanie więcej miejsc pracy dla absolwentów tworzonych jest w sektorze usługowym, lecz obecnie zarówno w przemyśle jak i w usługach popyt na absolwentów jest względnie stały w cyklu koniunkturalnym.

W okresie dekonunktury wejście osób młodych na rynek pracy jest trudniejsze ze względu na niższą kreację nowych miejsc pracy. Wskazywał na to m.in. raport BARP 2013 pokazując, iż przy ok. 500 tys. absolwentach uczelni wyższych (na podstawie GUS), popyt na osoby z wysokimi kwalifikacjami utrzymuje się na poziomie ok. 190 tys. miejsc pracy, tj. generuje znaczną lukę pomiędzy popytem i podażą miejsc pracy dla absolwentów. Jak jednak ujawnia BAEL, znaczny odsetek absolwentów uczelni wyższych (wg BAEL ok. 60%) kontynuuje kształcenie, m.in. z poziomu licencjackiego na magisterskim. Biorąc do pod uwagę, skala luki wydaje się mniejsza. Trzeba jednak także zaznaczyć, że na podstawie BAEL rozróżnienie „osoby pracującej i podnoszącej kwalifikacje” od „dorabiającego studenta” w znacznym stopniu zależy od interpretacji przez osobę ankietowaną i ankietera.

Kontynuowanie edukacji nie jest zjawiskiem nowym ani rzadkim w Polsce. Zgodnie z danymi BAEL, ok. 88% uczniów szkół oraz 60% słuchaczy studiów wyższych kontynuuje edukację. Wskaźniki skolaryzacji rosły w Polsce szybko do końca lat 90-tych, stabilizując się na wysokim, niemal najwyższym na świecie poziomie.

Spośród opuszczających system edukacyjny, ponad połowa absolwentów szkół średnich funkcjonuje poza rynkiem pracy – część poszukując pracy, formalnie zarejestrowana jako osoby bezrobotne, ale faktycznie nie poszukując pracy, a część formalnie i faktycznie nieaktywna. Z perspektywy indywidualnej rejestracja w urzędzie pracy daje niewielkie korzyści osobie młodej – ubezpieczenie zdrowotne zapewniać mogą inni (starsi) członkowie gospodarstwa domowego, nie ma możliwości uzyskania zasiłku, a dostęp do instrumentów takich jak staże i szkolenia ograniczony jest do niewielkiego odsetka zarejestrowanych osób bezrobotnych (przeciętnie ok. 5-7%). Brak możliwości zatrudnienia oznacza więc w tej grupie bardziej kategoryzację jako NEET (ang. *not in education, employment or training*) niż jako osoba bezrobotna *sensu stricto*. Absolwenci uczelni zdecydowanie częściej są w stanie znaleźć zatrudnienie, co ogranicza skalę NEET w tej grupie. W obu grupach istotną rolę odgrywa praca w firmach rodzinnych oraz samozatrudnienie.

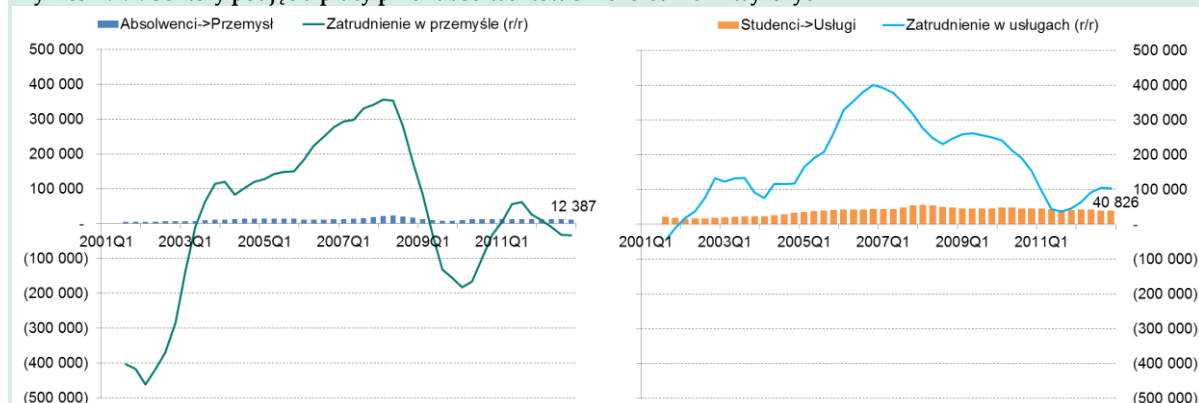
Wykres R.4.1. Sytuacja na rynku pracy po roku od ukończenia kształcenia (średnia z lat 2008-2012)

Źródło: BAEL (obliczenia własne), dane kwartalne, na podstawie deklaracji o statusie na rynku pracy przed rokiem.

Gdzie znajdują pracę absolwenci? Czterech na pięciu absolwentów podejmuje pracę w sektorze usługowym, a jeden na pięciu w przemyśle. Niestety ze względu na zmiany metodologiczne w BAEL, nie jest możliwe przeanalizowanie trendów w zatrudnianiu absolwentów przed 2001. Dane ujawniają, że po zakończeniu spowolnienia gospodarczego przełomu wieków, liczba absolwentów, którzy są w stanie znaleźć pracę w przemyśle i usługach w niewielkim stopniu powiązana jest z koniunkturą. Ani co do skali ani co do cykliczności zmian – poza okresami znaczącego ożywienia – popyt na absolwentów nie wydaje się przejawiać dużej zmienności w czasie. Z drugiej strony, znaczną rolę odgrywają także czynniki podażowe – w ostatnich latach na rynek pracy weszły roczniki tzw. wyżu demograficznego z początku lat 1980tych.

Wykres R.4.2. Sektory podjęcia pracy przez absolwentów szkół średnich i wyższych

Źródło: zmiany zatrudnienia r/r oraz zatrudnienie absolwentów na podstawie BAEL (przeływ w skali roku)

Aneks: terminy i definicje

Ze względu na złożoność i wieloaspektowość oraz charakter zjawisk analizowanych w ramach rynku pracy, w statystyce wykorzystuje się różne źródła danych, m.in. sprawozdawczość przedsiębiorstw, badania ankietowe czy dane z urzędów pracy. Niestety, relatywnie często zdarza się, że różne zmienne, pochodzących z różnych źródeł, mają takie same nazwy, np. samych podstawowych kategorii osób pracujących można wskazać kilka. Ponadto, każde źródło, ze względu na sposób gromadzenia danych pokazuje tylko fragment interesującego zjawiska. Najczęściej nie można wskazać jednego, najlepszego, szeregu czy źródła danych; dla uzyskania pełnego obrazu konieczne jest połączenie informacji z różnych zbiorów. W odpowiednich sekcjach zestawiane są różne dane ze wskazaniem źródeł wskazując, wszędzie gdzie to możliwe, źródła danych. Poniżej zestawiono najważniejsze informacje o danych wykorzystanych w poszczególnych sekcjach.

Dynamiki roczne oraz dynamiki kwartalne szacowane są zawsze na danych odsezonowanych. Odsezonowanie przeprowadzane jest metodą TRAMO/Seats z uwzględnieniem liczby dni pracujących.

Kontrybucje do zmian szacowane są jako iloczyn udziału danej grupy/zmiennej w populacji w danym kwartale oraz dynamiki (kwartalnej lub rocznej) dla tej grupy/zmiennej.

$$\text{Kontrybucja}_{i,t} = \alpha_{i,t} \bullet \Delta x_{i,t}$$

PRACUJĄCY I POPYT NA PRACĘ

Pracujący wg BAEL – liczba pracujących na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Pracujący w badaniu to osoba, która w tygodniu poprzedzającym badanie przynajmniej 1 godzinę wykonywała pracę przynoszącą zarobek, miała pracę lecz jej nie wykonywała ze względu na urlop, chorobę itp., lub pomagała nieodpłatnie w rodzinnej działalności gospodarczej. Badanie obejmuje osoby w wieku 15 lat i więcej mieszkające w gospodarstwach domowych przebywające w kraju, lub nieobecne nie dłużej niż 3 miesiące. Dane kwartalne.

Pracujący w GN – liczba pracujących w gospodarce narodowej poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie i jednostkami budżetowymi prowadzącymi działalność w zakresie obrony narodowej oraz bezpieczeństwa publicznego. Badanie obejmuje osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy, prowadzących działalność gospodarczą łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin, wykonujących pracę nakładczą, agentów i zatrudniane przez nich osoby oraz członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Dane kwartalne; stan na koniec okresu sprawozdawczego.

Pracujący w sektorze przedsiębiorstw (SP) – liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw ograniczonym do podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób. Sektor przedsiębiorstw tworzą podmioty których podstawową działalnością jest wytwarzanie wyrobów i usług niefinansowych. Mogą to być osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą z liczbą pracujących powyżej 9 osób, z wyłączeniem rolnictwa. Dane nie obejmują podmiotów prowadzących działalności naukowej, edukacji, administracji publicznej i obrony narodowej oraz opieki zdrowotnej.

Samozatrudnieni (pracujący na własny rachunek) – osoby prowadzące działalność gospodarczą lub właściele indywidualnych gospodarstw rolnych, czerpiących dochód z pracy w gospodarstwie. Dane na podstawie BAEL.

Wskaźnik rynku pracy (BIEC) – wskaźnik wyprzedzający dla wielkości bezrobocia przygotowywany przez Biuro Inwestycji i Cykli ekonomicznych.

W przeciwieństwie do danych BAEL, dane GUS opisujące liczbę zatrudnionych oraz pracujących w sektorze przedsiębiorstw (SP), jak również w gospodarce narodowej (GN) dotyczą wyłącznie podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób tj. bez mikro-podmiotów. Ponadto wyłączają rolników indywidualnych oraz pracujących w jednostkach budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Wg BAEL pracującym jest każda osoba, która w ostatnim tygodniu (licząc od daty wywiadu) przepracowała przynajmniej 1 godzinę, zaś wg GN oraz w SP liczba pracujących przeliczana jest na pełne etaty.

PODAŻ PRACY I BEZROBOCIE

Bezrobotni wg BAEL – osoby w wieku 15 lat i więcej nie pracujące w poprzednim tygodniu, ale aktywnie poszukujące pracy i będące w stanie ją podjąć. Do bezrobotnych nie zalicza się kształcących się w systemie szkolnictwa w trybie dziennym. Dane kwartalne.

Bezrobotni zarejestrowani – liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne w Urzędach Pracy. Dane miesięczne; stan na koniec miesiąca.

Aktywni zawodowo (podaż pracy) – pracujący wg BAEL oraz bezrobotni wg BAEL łącznie. Dane kwartalne.

Stopa bezrobocia wg BAEL – udział bezrobotnych wg BAEL w aktywnych zawodowo. Dane kwartalne.

Stopa bezrobocia rejestrowanego – udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo. Cywilna ludność aktywna zawodowo to, prawdopodobnie, łącznie bezrobotni zarejestrowani oraz pracujący na podstawie sprawozdawczości przedsiębiorstw. Dane miesięczne.

Populacja BAEL (populacja ogółem) – populacja osób w wieku 15 lat i więcej będących członkami gospodarstw domowych, przebywających w gospodarstwach w Polsce lub nieobecnych nie dłużej niż 3 miesiące. W praktyce jest to populacja Polski, pomniejszona o dzieci oraz osoby zamieszkujące w gospodarstwach zbiorowych (hotele pracownicze, internaty, siły zbrojne, itp.) lub w systemie skoszarowanym oraz osoby przebywające za granicą dłużej niż 3 miesiące. Dane kwartalne.

Aktywność zawodowa (współczynnik aktywności zawodowej) – udział aktywnych zawodowo w populacji BAEL. Dane kwartalne.

Wskaźnik zatrudnienia – udział pracujących wg BAEL w populacji BAEL.

PRZEPŁYWY NA RYNKU PRACY I DOPASOWANIA STRUKTURALNE

Dane o kwartalnych przepływach na rynku pracy pochodzą z BAEL. Przepływy pomiędzy stanami na rynku pracy oparte są na obserwacjach statusu na rynku pracy tych samych osób w dwóch kolejnych kwartałach. Osoby, które w kwartale poprzednim pracowały, a w bieżącym były bezrobotne doświadczyły przepływu z zatrudnienia do bezrobocia (E->U). Analogicznie, osoby, które w kwartale poprzednim były bezrobotne, a w bieżącym pracowały doświadczyły przepływu z bezrobocia do zatrudnienia (U->E). Ze względu na metodologię oraz wykruszanie się panelu, dane te odbiegają od danych makro reprezentatywnych dla całej populacji. Dla zachowania spójności danych o przepływach pochodzących z obserwacji tych samych osób w dwóch kolejnych kwartałach w ankiecie BAEL z publikowanymi przez GUS danymi zagregowanymi, w których wyniki są ważone, użyty został algorytm iteracyjny (*Iterative Proportional Fitting*).

WYNAGRODZENIA I KOSZTY PRACY

Przeciętne wynagrodzenia w GN – przeciętne miesięczne wynagrodzenia nominalne brutto przypadające na jednego zatrudnionego (tj. osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy w przeliczeniu na pełnozatrudnionych) w gospodarce narodowej, Dane kwartalne.

Przeciętne wynagrodzenia w SP – przeciętne wynagrodzenia nominalne brutto przypadające na jednego zatrudnionego (tj. osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy w przeliczeniu na pełnozatrudnionych) w sektorze przedsiębiorstw. Dane miesięczne.

Dynamika wynagrodzeń w GN w ujęciu realnym – iloraz wskaźnika przeciętnego wynagrodzenia w GN oraz kwartalnego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI). Dane kwartalne.

Dynamika wynagrodzeń w SP w ujęciu realnym – iloraz wskaźnika przeciętnego wynagrodzenia w SP oraz miesięcznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI). Dane miesięczne.

ULC (pracujący BAEL; jednostkowe koszty pracy) – dynamika kosztów pracy przypadających na jednostkę produktu. Koszty pracy oszacowane jako iloczyn pracujących wg BAEL oraz przeciętnego wynagrodzenia w GN. Wolumen produkcji na podstawie realnego PKB. Dane kwartalne.

ULC (zatrudnieni GN; jednostkowe koszty pracy) – dynamika kosztów pracy przypadających na jednostkę produktu. Koszty pracy oszacowane jako iloczyn zatrudnionych w GN oraz przeciętnego wynagrodzenia w GN. Wolumen produkcji na podstawie realnego PKB. Dane kwartalne.

ULC (WDB, GN) – dynamika kosztów pracy przypadających na jednostkę produktu w całej gospodarce. Koszty pracy oszacowane jako iloczyn zatrudnionych w GN oraz przeciętnego wynagrodzenia w GN. Wolumen produkcji na podstawie wartości dodanej brutto. Dane kwartalne.

ULC (WDB, GN) – przemysł – dynamika kosztów pracy przypadających na jednostkę produktu w przemyśle. Koszty pracy oszacowane jako iloczyn zatrudnionych w przemyśle (dane spójne z zatrudnieniem w GN) oraz przeciętnego wynagrodzenia w przemyśle (dane spójne z GN). Wolumen produkcji na podstawie wartości dodanej brutto w przemyśle. Dane kwartalne.

ULC (WDB, GN) – budownictwo – dynamika kosztów pracy przypadających na jednostkę produktu w budownictwie. Koszty pracy oszacowane jako iloczyn zatrudnionych w budownictwie (dane spójne z zatrudnieniem w GN) oraz przeciętnego wynagrodzenia w budownictwie (dane spójne z GN). Wolumen produkcji na podstawie wartości dodanej brutto w budownictwie. Dane kwartalne.

ULC (WDB, GN) – usługi rynkowe – dynamika kosztów pracy przypadających na jednostkę produktu w usługach rynkowych. Koszty pracy oszacowane jako iloczyn zatrudnionych w usługach rynkowych (dane spójne z zatrudnieniem w GN) oraz przeciętnego wynagrodzenia w usługach rynkowych (dane spójne z GN). Wolumen produkcji na podstawie wartości dodanej brutto w usługach rynkowych. Dane kwartalne.

POLSKA NA TLE WYBRANYCH KRAJÓW

Zharmonizowana stopa bezrobocia – Dane miesięczne zharmonizowanej stopy bezrobocia używanej w porównaniach międzynarodowych oparte są na odsezonowanych danych kwartalnych krajowych badań wg Labour Force Survey (LFS; polskim odpowiednikiem LFS jest BAEL). Podstawą oszacowania jest LFS; dane są jednak korygowane aby były w pełni spójne w czasie (oryginalne dane nie są, ze względu na wprowadzane dość liczne zmiany w LFS w kolejnych latach). Dane rejestrowe wykorzystywane są pomocniczo do uzyskania

miesięcznych dynamik stopy bezrobocia pochodzącej z LFS. Dane miesięczne, porównywalne między krajami. Jeśli ukazujące się z opóźnieniem dane LFS wskazują na tendencje odmienne od danych rejestrowych, EUROSTAT rewiduje publikację..

Indeks kosztów pracy dla sfery rynkowej gospodarki – indeks całkowitych kosztów pracy ponoszonych przez pracodawców (zawierający zarówno koszty płacowe, jak i pozapłacowe, ale bez kosztów rekrutacji i zwalniania) w przeliczeniu na godzinę pracy. Dotyczy sfery rynkowej gospodarki (ang. Business Economy) tj. wszystkich gałęzi gospodarki oprócz rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa, ochrony zdrowia, edukacji i administracji publicznej (wg NACE Rev. 2). Dane kwartalne, odsezonowane, skorygowane o efekty kalendarzowe.

APROBOWAŁ
Dyrektor Biura
Przedsiębiorstw, Gospodarstw
Domowych i Rynków

Michał Gradzewicz

ZATWIERDZIŁ
Z-ca Dyrektora Generalnego
Instytutu Ekonomicznego

Jarosław T. Jakubik

www.nbp.pl

